

Н. В. Федічева, Д. С. Мацько,

М. Л. Ваховський

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЩОДО НАПИСАННЯ МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ

ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

„МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА (АНГЛІЙСЬКА)”

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
„ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”

Н. В. Федічева, Д. С. Мацько,
М. Л. Ваховський

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАПИСАННЯ
МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
„МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА (АНГЛІЙСЬКА)”

Луганськ
ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”
2010

УДК 811.111(076.6)

ББК 81.2Англ.р3

Ф32

Рецензенти:

- Червонецький В. В.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри практики іноземних мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.
- Недайнова І. В.** – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Федічева Н. В.

Ф32 Методичні рекомендації щодо написання магістерських робіт зі спеціальності „Мова та література (англійська)” / Н. В. Федічева, Д. С. Мацько, М. Л. Ваховський; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. – 103 с.

У методичних вказівках виокремлено етапи проведення магістерського дослідження, сформульовано вимоги до написання тексту магістерської роботи. При цьому враховується специфіка як філологічного дослідження, так і дослідження з методики викладання англійської мови.

Методичні рекомендації адресовані пошукувачам освітньо-кваліфікаційного рівня „магістр” зі спеціальності 8.030502 „Мова та література (англійська)”.

УДК 811.111(076.6)

ББК 81.2Англ.р3

*Рекомендовано до друку навчально-методичною радою
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 7 від 10 березня 2010 року)*

© Федічева Н. В., Мацько Д. С., Ваховський М. Л., 2010

© ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ПІДГОТОВКИ МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ	
1.1. Обсяг і нумерація сторінок магістерської роботи.....	6
1.2. Композиція магістерської роботи.....	6
1.3. Цитування в магістерській роботі та посилання на використані джерела.....	11
1.4. Подання таблиць і рисунків у магістерській оботі.....	15
1.5. Оформлення додатків і списку використаних джерел у магістерській роботі.....	19
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	
2.1. Обґрунтування актуальності теми, визначення наукового апарату магістерської роботи.....	21
2.2. Підготовка теоретичної частини магістерської роботи.....	30
2.3. Підготовка практичної частини магістерської роботи.....	50
РОЗДІЛ 3. ЗАХИСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ	
3.1. Підготовка до захисту магістерської роботи (попереднє обговорення, написання відгуку науковим керівником, рецензування, текст доповіді).....	74
3.2. Порядок захисту магістерської роботи.....	76
ДОДАТКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96

ПЕРЕДМОВА

З набуттям Україною незалежності суттєво розширилися можливості встановлення політичних, економічних, культурних й освітніх зв'язків між нашою країною та закордонними партнерами. Розвиток міжнародного співробітництва зумовлює зростання інтересу до вивчення іноземних мов як засобу набуття необхідних знань й обміну інформацією. Бажання людини оволодіти іноземною мовою вимагає підготовки висококваліфікованого викладача, який має добру філологічну й методичну підготовку.

Англійська мова є однією з найбільш поширених мов світу та має статус мови міжнародного спілкування. Близько 75% світової кореспонденції написано англійською мовою. Англійська також вважається провідною мовою науки. Цією мовою в міжнародних наукових виданнях публікуються розвідки з різних галузей науки та спілкується наукова громадськість під час роботи міжнародних конференцій, семінарів, симпозіумів тощо. З огляду на вищевикладене особливої актуальності набуває питання ґрунтовної фахової підготовки майбутніх викладачів англійської мови.

Підвищення кваліфікації майбутніх викладачів англійської мови значною мірою забезпечується шляхом навчання студентів за освітньо-кваліфікаційним рівнем „магістр”, що передбачає поглиблення психолого-педагогічних, філологічних і методичних знань і вмійн випускників, розширення їхнього гуманітарного світогляду.

Невід'ємною складовою отримання освіти в магістратурі за спеціальністю „Мова та література (англійська)” є проведення студентами власного наукового дослідження з актуальних проблем англійської філології та

методики викладання англійської мови, результати якого мають бути представлені у вигляді підготовленого рукопису магістерської роботи.

Практика наукового керівництва дослідженнями студентів магістратури дала змогу з'ясувати, що проблеми підготовки кваліфікаційних магістерських робіт зумовлюються такими *чинниками*: 1) прогалинами в науковій підготовці студентів магістеріуму; 2) недостатньою обізнаністю студентів магістратури з вимогами щодо змісту й оформлення магістерського дослідження філологічного та методичного спрямування; 3) недостатнім характером дотримання молодими дослідниками принципів науковості та наукової етики в процесі роботи над магістерською роботою.

З огляду на вищевикладене особливої актуальності набуває проблема складання методичних рекомендацій з підготовки кваліфікаційних робіт студентами магістратури зі спеціальності „Мова та література (англійська)”.

Запропоновані методичні рекомендації є спробою висвітлення сучасних вимог до підготовки й захисту магістерських робіт з англійської філології та методики викладання англійської мови. Автори сподіваються, що методичні рекомендації нададуть молодим дослідникам практичну допомогу в роботі над власним науковим дослідженням, починаючи від формулювання теми й науково-методологічного апарату магістерської роботи та закінчуючи питаннями її оформлення й захисту.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ПІДГОТОВКИ МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ

1.1. Обсяг і нумерація сторінок магістерської роботи

Загальний обсяг магістерської роботи не повинен бути меншим за 70 сторінок та перевищувати 100 сторінок комп'ютерного набору з використанням шрифту *Times New Roman* текстового редактора Word розміру № 14 з полуторним міжрядковим інтервалом. Текст роботи друкують, залишаючи береги таких розмірів: лівий – 30 мм (3 см), правий – 10 мм (1 см), верхній – 20 мм (2 см), нижній – 20 мм (2 см). Абзацний відступ має складати 12,7 мм (1,27 см) та бути однаковим упродовж усього тексту рукопису.

Нумерація сторінок здійснюється у верхньому правому куті сторінки арабськими цифрами без знака №. Звертаємо увагу молодих дослідників на те, що першою сторінкою магістерської роботи вважається титульний аркуш, який включається до загальної нумерації сторінок, але **не нумерується**. Усі інші сторінки рукопису нумеруються за порядком, починаючи з **цифри 2**.

1.2. Композиція магістерської роботи

Підготовка магістерської роботи передбачає певну свободу здобувача в поданні та розміщенні матеріалів праці відповідно до авторського задуму та логіки дослідження. З огляду на вищевикладене відсутність єдиного – раз і назавжди встановленого – стандарту композиції магістерського дослідження й необхідність

дотримання останнього всіма магістрантами видається цілком правомірною. Утім, магістерська робота становить різновид наукового дослідження, загальні вимоги до структури якого мають регламентуватися Вищою атестаційною комісією України (далі – ВАК).

У Бюлетені ВАК України виділено такі структурні частини науково-дослідної праці в порядку слідування: 1) зміст; 2) перелік умовних скорочень (за потреби); 3) вступ; 4) розділи основної частини; 5) висновки до кожного розділу; 6) загальні висновки; 7) додатки; 8) список використаних джерел [26, с. 41]. Коротко охарактеризуємо кожну з частин магістерської роботи.

„Обличчям” науково-дослідної праці на здобуття кваліфікації „магістра” є **титульний аркуш** останньої, який повинен містити: а) відомості про наукову установу, де виконано роботу, та її відомчу підпорядкованість; б) відомості про випускаючу кафедру, по якій виконано дослідження; в) назву магістерської роботи; г) розшифровку різновиду роботи; г) **ПШБ** магістранта; д) шифр і найменування спеціальності; е) відомості про наукового керівника (**ПШБ**, науковий ступінь, учене звання). Звертаємо увагу студентів магістратури на неприпустимість використання на титульному аркуші будь-яких скорочень (окрім ініціалів магістранта та наукового керівника).

Зміст роботи подають на її початку з найменуванням та номерами початкових сторінок усіх розділів, підрозділів і пунктів (якщо вони мають заголовки), зокрема, вступу, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел тощо [34, с. 46]. Назву **ЗМІСТ** друкують з нової сторінки великими літерами симетрично набору (по центру). Назви структурних частин роботи – **ВСТУП**, **РОЗДІЛ**, **ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ**, **ДОДАТКИ**, **СПИСОК**

ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ – друкують симетрично тексту (за шириною). Шрифт набору – **жирний**. Назви підрозділів – маленькими літерами (перша літера – велика) з абзацного відступу. Шрифт набору нумерації та назв підрозділів – **жирний**. Приклади оформлення титульного аркуша та змісту магістерської роботи подано в додатку А методичних рекомендацій.

Якщо автор використовує у своєму дослідженні специфічну термінологію, маловідомі скорочення та позначення, то їх перелік має бути оформлено окремим списком і подано перед вступом до магістерської роботи. Наведення **переліку умовних скорочень** дає право здобувачеві використовувати скорочення в тексті роботи з метою уникнення повторів і запобігання переобтяженню основної частини праці. Назву структурної частини – **ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ** – друкують з нової сторінки великими літерами симетрично набору (по центру). Шрифт набору – **жирний**. Відстань під назвою й переліком складає **2 інтервали**.

Однією з найбільш важливих структурних частин магістерської роботи є **вступ**. У вступі здобувач має:

- обґрунтувати актуальність роботи з оглядом наукової літератури за проблемою роботи;
- сформулювати об'єкт і предмет дослідження;
- визначити мету, гіпотезу (для експериментальних досліджень) та завдання роботи;
- окреслити методи, що використовувалися;
- описати експериментальну базу дослідження (якщо вирішення завдань магістерської праці передбачало проведення експериментальної роботи, здобувач має зазначити місце проведення експерименту та кількість осіб, які взяли в ньому участь);
- зазначити, у чому полягають наукова новизна роботи та практичне значення результатів останньої;

- подати інформацію про структуру та обсяг дослідження.

Назву структурної частини – **ВСТУП** – друкують великими літерами симетрично набору (по центру). Шрифт набору – **жирний**. Відстань під назвою й текстом складає **2 інтервали**. Частини вступу – актуальність роботи, об'єкт дослідження, предмет дослідження, мета роботи, гіпотеза дослідження, завдання роботи, методи дослідження, експериментальна база дослідження, наукова новизна роботи, практичне значення результатів роботи – мають бути виділені **жирним** шрифтом.

Критичне осмислення автором раніше накопичених знань і вичерпний виклад результатів власного пошуку з проблематики дослідження мають бути представлені в **основній частині** магістерської роботи. Основна частина праці зазвичай складається з двох розділів. У першому розділі автор подає теоретичні аспекти вирішення проблеми, якій присвячено роботу (висвітлення різних точок зору на досліджувану проблему, уточнення певних понять чи категорій тощо). Другий розділ, як правило, висвітлює результати наукового пошуку (експериментальної роботи) з розв'язання проблеми, якій присвячено дослідження.

Кожен розділ починають з нової сторінки. Номер розділу ставлять після слова **РОЗДІЛ**, крапку після номера не ставлять. Заголовок розділу друкують з нового рядка великими літерами симетрично набору (по центру). Шрифт набору – **жирний**. Номер підрозділу складається з номера розділу та номера підрозділу в межах цього розділу, між якими ставиться крапка. Крапка ставиться також і після номера підрозділу. Наприклад, нумерація – **1.2.** – означає, що ми маємо справу з другим підрозділом першого розділу магістерської роботи. Звертаємо увагу, що нумерація й заголовок підрозділу йдуть в одному рядку та друкуються

симетрично тексту (за шириною) з абзацним відступом. Заголовок підрозділу друкується маленькими літерами (перша літера – велика). Шрифт номера й назви підрозділу – **жирний**. Відстань між назвою розділу та назвою підрозділу складає **2 інтервали**, між назвою підрозділу й текстом – також **2 інтервали**.

Кожен розділ магістерської роботи має завершуватися висновками обсягом 1 – 1,5 сторінки, де здобувач стисло викладає основні результати (здобутки) власного наукового пошуку, що представлені в цьому розділі. Назва – **Висновки до розділу** – друкується симетрично набору (по центру) маленькими літерами (перша літера – велика) та жирним шрифтом. Відстань під останнім підрозділом розділу та висновками до розділу складає **2 інтервали**, між назвою й текстом висновків – також **2 інтервали**. Висновки до розділу нумерувати **не потрібно**.

У **загальних висновках** до магістерської роботи здобувач має викласти найбільш важливі наукові й практичні результати проведеного дослідження та подати рекомендації щодо їхнього застосування в науці та практичній роботі. Назву структурної частини – **ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ** – друкують великими літерами симетрично набору (по центру). Шрифт набору – **жирний**. Відстань під назвою і текстом складає **2 інтервали**.

На відміну від висновків до кожного з розділів **загальні висновки** мають бути пронумеровані. Перший пункт висновків зазвичай має дати стислу оцінку проблеми, розв'язанню якої було присвячено роботу. Далі в загальних висновках розкривають теоретичне та практичне значення результатів дослідження, наголошують на кількісних і якісних показниках роботи.

Допоміжні або додаткові матеріали, які сприяють формуванню цілісного уявлення про проведене

дослідження, але водночас переобтяжують основну його частину, доцільно подавати в **додатках**. Кількість додатків визначається характером роботи, а їх змістове наповнення – особливостями спеціальності, за якою підготовлене магістерське дослідження. Відповідно до особливостей магістерських робіт за спеціальністю „Мова та література (англійська)” у додатках можуть бути вміщені тексти англомовних письменників, комплекси вправ для формування рецептивних або продуктивних умінь учнів, результати розрахунків експериментальної роботи тощо.

Однією з найважливіших структурних частин магістерського дослідження є **список використаних джерел**. Наведення такого списку дає змогу оцінити рівень теоретичної підготовки здобувача з проблематики проведеної дослідницької роботи та перевірити дотримання автором принципів наукової етики щодо обов'язкового посилання на джерела, з яких були запозичені матеріали, ідеї, висловлювання для досягнення мети власного наукового дослідження.

1.3. Цитування в магістерській роботі та посилання на використані джерела

Магістерська робота є продуктом творчого наукового пошуку студента магістратури, що, з одного боку, висвітлює особистий внесок здобувача у вирішення актуальної наукової проблеми чи завдання. З іншого, – магістерська робота демонструє рівень теоретичної підготовки дослідника, ступінь його обізнаності з накопиченими знаннями за напрямом роботи.

Одним з найбільш ефективних способів підтвердження високого рівня загальнотеоретичної й спеціальної підготовки, а також обґрунтування власних наукових ідей є **наведення цитат** у тексті магістерської

роботи. Аналіз літератури з проблем підготовки наукових кваліфікаційних робіт [13; 26; 34] дозволив виділити загальні правила наведення цитат у тексті дослідження:

1) текст прямої цитати (що точно відтворює думку автора) починається й закінчується лапками українського редактора („”) та наводиться в граматичній формі, у якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання;

2) наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, окрім тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз „так званий”;

3) правила цитування не допускають довільного скорочення авторського тексту або перекручення думок автора;

4) допускається пропуск слів, речень, абзаців, що має позначатися трьома крапками;

5) цитата має бути органічною частиною тексту роботи, вона не повинна бути ані надмірною, ані недостатньою для розуміння мети цитування;

6) у випадку виділення автором дослідження деяких слів з наведеної цитати робиться відповідне застереження, яке пояснює виділення. Після застереження ставиться крапка, потім тире й указуються ініціали автора кваліфікаційної роботи;

7) при непрямому цитуванні (переказі або викладі думок інших авторів своїми словами) слід бути максимально точним і коректним у викладі авторської позиції;

8) при непрямому цитуванні лапки ставити необов’язково;

9) кожна цитата, незважаючи на характер цитування (пряме або непряме), завжди має супроводжуватися посиланням на джерело.

Одним зі стрижневих принципів наукової діяльності студентів магістратури є слідування молодими дослідниками нормам наукової етики, що, зокрема, передбачає обов'язкове **посилання на джерело** у випадку використання у власному дослідженні думок, ідей та результатів інших авторів. Відповідно до роз'яснення Вищої атестаційної комісії України [13; 26] посилання на джерело має знаходитися після текстового запозичення й оформлюватися у квадратних дужках, наприклад: **[1, с. 7]**. Перша цифра посилання відповідає номеру джерела в списку використаних джерел, літера „с” з крапкою – скороченню слова „сторінка”, а остання цифра посилання – номеру сторінки джерела, де знаходилася запозичена інформація.

У випадку, якщо використовують не якийсь окремий фрагмент тексту, а наголошують на провідній ідеї чи сукупності фактів останнього, що подаються наскрізно по всьому тексту роботи, то у квадратних дужках зазначають тільки номер джерела, наприклад: **[1]**. Якщо посилаються на джерела, які присвячені розв'язанню однієї проблеми, то у квадратних дужках через крапку з комою перераховують тільки номери джерел зі списку, починаючи з найменшого, наприклад: **[1; 5; 7]**. У ситуації, коли джерела слідують у списку використаних джерел одне за одним, то вони подаються через тире, наприклад: **[1 – 3; 5; 10 – 15]**.

Практика керівництва науковими дослідженнями студентів магістратури дозволила сформулювати певні правила наведення цитат і посилань на використані джерела в магістерських дослідженнях за спеціальністю „Мова та література (англійська)”:

- якщо дослідження написано англійською мовою, то по всьому тексту роботи мають бути лапки не

українського, але **англійського редактора**, наприклад, “...my career is successful...”;

якщо дослідження написано англійською мовою, то в посиланнях на використані джерела замість літери „с” з крапкою необхідно використовувати літеру „р” англійського алфавіту з крапкою, наприклад: [1, p. 7]. Перша цифра посилання відповідає номеру джерела в списку використаних джерел, літера „р” англійського алфавіту з крапкою – скороченню слова „page”, а остання цифра посилання – номеру сторінки джерела, де знаходилася запозичена інформація;

- в українськомовних та англійськомовних дослідженнях існує традиція подання одного ініціалу автора роботи

Приклади

<i>Прізвище, ім'я, по батькові вченого</i>	<i>Скорочення</i>
Іван Дмитрович Бех	І. Бех
Shalom H. Schwartz	Sh. Schwartz (Ш. Шварц)

- якщо в процесі підготовки магістерської роботи використовується наукова література іноземними мовами, то здобувачеві слід уважно ставитися до перекладу ініціалів авторів тих праць, на які він посилається, та співвідносити переклад з нормами української літературної мови.

Приклади

<i>Прізвище, ім'я, по батькові вченого</i>	<i>Переклад українською</i>	<i>Скорочення</i>
Harold S. Palmer	Гарольд Палмер	Г. Палмер
Александр Львович Доброхотов	Олександр Львович Доброхотов	О. Доброхотов

Евгения Васильевна Бондаревская	Євгенія Василівна Бондаревська	Є. Бондаревська
---------------------------------------	--------------------------------------	-----------------

З метою кращого розуміння студентами магістратури правил цитування та посилання на використані джерела приклади оформлення цитат і посилань наводяться в додатку Б методичних рекомендацій.

1.4. Подання таблиць і рисунків у магістерській роботі

Для ілюстрації текстового матеріалу роботи, зіставлення певних показників або систематизації викладених положень у тексті магістерської роботи використовують таблиці й рисунки. У літературі з проблем підготовки кваліфікаційних робіт **таблиця** розглядається як спосіб подання інформації, при якому цифровий або текстовий матеріал групується в рядки й графи, відокремлені одна від одної вертикальними та горизонтальними лініями. Таблиця складається з таких елементів: порядкового номера, назви, заголовків вертикальних граф (головки), горизонтальних рядків і вертикальних граф (основної частини). Кожен заголовок над графою стосується всіх даних цієї графи, кожен заголовок рядка в боковнику – усіх даних цього рядка [34, с. 58].

У головці (вертикальних графах) чи боковнику (заголовках рядків) розміщують узагальнювальні позначення предметів або явищ, що аналізуються в таблиці. У графах таблиці подають безпосередньо дані, якими характеризується предмет або явище. Кожна **таблиця** повинна мати свій **порядковий номер**, який

розміщується **після слова „Таблиця” праворуч**. Після номера таблиці ставиться крапка. У тексті магістерської роботи **номер** таблиці складається з **двох цифр**, перша з яких позначає номер розділу, у якому знаходиться таблиця; а друга – порядковий номер таблиці в цьому розділі. Наприклад, нумерація „1.2” означає, що йдеться про другу таблицю першого розділу. Кожна таблиця повинна мати **назву**, яку друкують **симетрично до тексту** (по центру) з **великої літери** та **виділяють жирним шрифтом**. Заголовки граф пишуть з **великої літери**, підзаголовки – з **малої** (якщо підзаголовок є продовженням заголовка) або **великої** (якщо підзаголовок є самостійним). Таблиця має бути обов’язково „прив’язана” до тексту, тобто її розміщують після першого згадування про неї в тексті.

Нижче наведемо приклад побудови таблиці з детальним поясненням елементів останньої (подано за текстом дисертації Д. Мацька „Формування гуманістичних цінностей майбутніх учителів зарубіжної літератури в процесі фахової підготовки” [20]):

Таблиця 2.5.

Рівні сформованості гуманістичних цінностей майбутніх учителів

Критерії сформованості	Рівні сформованості гуманістичних цінностей		
	Низький	Середній	Високий
Пізнання гуманістичних цінностей	<i>Пасивно-споглядальне</i>	<i>Активно-ситуативне</i>	<i>Активно-регулярне</i>
Спрямованість ціннісної системи особистості	<i>„Я-спрямованість”</i>	<i>„Ми-спрямованість”</i>	<i>„Вони-спрямованість”</i>
Реалізація гуманістичних цінностей	<i>Емоційна</i>	<i>Логіко-гностична</i>	<i>Поведінково-діяльнісна</i>

Як бачимо з вищенаведеного прикладу, побудова таблиці починається з розміщення праворуч слова „Таблиця” та порядкового номера останньої. Під нумерацією розташовується назва таблиці, що друкується симетрично тексту (по центру) жирним шрифтом.

Позначенням цінності як явища виступають: а) критерії сформованості цінностей; б) рівні сформованості, що діагностуються за визначеними критеріями. З огляду на вищевикладене таблиця складається з двох граф – **„Критерії сформованості”** та **„Рівні сформованості гуманістичних цінностей”**. Автором представлено три рівні сформованості цінностей (низький, середній та високий). Узагальнювальним у цьому випадку є термін „рівень”, тому назви – **Низький, Середній, Високий** – є підзаголовками графи **„Рівні сформованості гуманістичних цінностей”**. У тексті роботи було виділено три критерії сформованості цих цінностей, які є складовими першої графи та виступають заголовками рядків, а в основній частині таблиці представлені показники прояву того чи іншого критерію.

Таким чином, для побудови таблиці в тексті роботи студент магістратури має:

- 1) визначитися з кількістю позначень того чи іншого предмета або явища;
- 2) з’ясувати, чи є необхідність у представленні тієї чи іншої графи підзаголовками. Відповідно до цього студент визначається з кількістю стовпчиків у таблиці;
- 3) виділити складові графи для визначення кількості рядків у таблиці.

Ґрунтовному висвітленню провідної ідеї магістерської роботи або результатів останньої сприяє використання здобувачем у тексті дослідження поряд з таблицями також ілюстративного матеріалу. До загальних

правил подання ілюстрацій у науковому тексті слід віднести такі:

1) ілюстрація має бути обов'язково „прив'язаною” до тексту (відповідати текстовому матеріалу, що наведений вище);

2) підпис розміщується **під** ілюстрацією;

3) найменування графічного матеріалу починається зі скорочення „Рис.”, що відповідає скороченню слова „рисунок”;

4) порядковий **номер** ілюстрації вказується **без** знака № та складається з **двох цифр**, перша з яких відповідає номеру розділу (глави), де розміщується ілюстрація, а друга – порядковому номеру ілюстрації в межах розділу. Після кожної з цифр ставиться крапка. Наприклад, позначення „Рис. 1.2.” означає, що йдеться про другу ілюстрацію, представлену в першому розділі роботи;

5) тематичний **заголовок** ілюстрації друкується з великої літери нежирним шрифтом **без лапок** і розміщується симетрично тексту (**по центру**) з абзацним відступом 1,27 см;

6) якщо магістерську роботу написано англійською мовою, то замість скорочення „Рис.” здобувачеві необхідно використовувати скорочення „Draw.” від англійського слова „drawing” – „рисунок”.

Практика показує, що в магістерських роботах зі спеціальності „Мова та література (англійська)” серед усіх видів ілюстрацій найчастіше використовуються **схеми** та **діаграми**. За допомогою схеми передають зазвичай основну ідею певного процесу та показують взаємозв'язок складових останнього. Для представлення схеми в тексті автор має використовувати можливості **Панелі рисунка** свого персонального комп'ютера, детальний аналіз яких представлено в роботі В. Ясинського [35].

Особливе місце серед графічного матеріалу магістерської роботи належить **діаграмі**. У науковій літературі діаграма розглядається як один із способів графічного зображення наведених у тексті відомостей, що наочно більш відбиває дані чи результати роботи [14; 34]. У випадку необхідності більш повного ознайомлення з тонкощами вищезгаданого процесу рекомендуємо звернутися, зокрема, до публікацій Ш. Кінкоф [14] та Л. Панченко [27].

1.5. Оформлення додатків і списку використаних джерел у магістерській роботі

Продовженням магістерської роботи є **додатки**, у яких розміщують допоміжні або додаткові матеріали за проблематикою дослідження. Порядок слідування додатків визначається порядком появи посилань на них у тексті роботи. Загальними правилами оформлення додатків до магістерської роботи є такі:

- 1) кожен додаток починають з нової сторінки;
- 2) заголовки додатків друкують зверху сторінки нежирним шрифтом малими літерами з першої великої та розташовують по центру;
- 3) над заголовком друкують слово „Додаток” без лапок і велику літеру українського чи англійського алфавіту, яка позначає додаток;
- 4) якщо додаток є єдиним, то він позначається першою літерою українського (англійського) алфавіту.

Невід’ємною складовою магістерської роботи є **список використаних джерел**, що дає змогу оцінити обізнаність здобувача з останніми розвідками за проблематикою дослідження та засвідчує ґрунтовність проведеного наукового пошуку. Джерела в списку зазвичай розміщують в алфавітному порядку за прізвищем

першого автора (першого слова назви) праці, яке виділяється **жирним** шрифтом. Вимоги до оформлення списку використаних джерел регламентуються ВАК України. Останню редакцію цих вимог, що викладені в Бюлетені ВАК [30], представлено в додатку В методичних рекомендацій.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВНІ ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Обґрунтування актуальності теми, визначення наукового апарату магістерської роботи

Основні вимоги до структурування магістерської роботи були викладені вище. У цьому підрозділі більш детально розглянемо зміст кожного структурного компонента.

Дослідження починається з визначення проблеми, яка виокремлюється для спеціального вивчення. Визначаючи проблему, дослідник відповідає на запитання: „Що треба вивчити з того, що раніше не було вивчено?”

Першою й надзвичайно важливою частиною основного тексту магістерської роботи є вступ. У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми, тобто поясняється, чому означену проблему необхідно досліджувати саме тепер, коротко аналізується відповідна наукова література, визначається науково-методичний апарат: об'єкт, предмет, мета, завдання дослідження. Указується також, які дослідницькі методи застосовувались та в чому полягає практична значущість одержаних результатів.

Чинниками, які зумовлюють **актуальність** теми магістерської роботи, є, з одного боку, потреба практики в результатах дослідження (практична актуальність), з іншого – недостатня розробленість проблеми в науковій літературі (наукова актуальність). Доречними будуть також посилання на плани науково-дослідної роботи Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, кафедр англійської філології та практики

мовлення, у яких зафіксовано важливість розв'язання цієї проблематики. Як зазначає В. Краєвський, починати дослідження має сенс лише тоді, коли практична та наукова актуальність збігаються. Може статися так, що в науці питання вирішено, але з тих чи інших причин знання, отримане наукою, не дійшло до практики. Це означає, що до вже існуючих наукових праць не слід додавати ще одну. Краще зосередити зусилля не на дослідженні вже вивченого в науці, а на доведенні отриманого раніше наукового рішення проблеми до практичного застосування.

Як приклад обґрунтування практичної та наукової актуальності наведемо фрагменти магістерського дослідження на тему „Діагностика навчальної діяльності викладача англійської мови”.

Спочатку автор указує на актуальність проблеми дослідження для практики: сучасний учитель має бути готовим до реалізації принципово нової освітньої політики, специфічною особливістю якої є прагнення сформулювати людину – освічену та вільну, яка відрізняється високою духовністю й багатим внутрішнім світом. Між тим, зазначається далі, сучасна педагогічна освіта має низку серйозних недоліків. Перш за все, педагогічний ВНЗ не дає фундаментальної науково-методологічної бази, яка забезпечила б широту педагогічних узагальнень. Образно кажучи, випускник педагогічного ВНЗ виявляється з великою кількістю „валіз”, але багаж його або малокорисний, або залишається мертвим вантажем, оскільки він не знає, як його використовувати. З урахуванням вищезазначеного робиться висновок, що діяльність педагога й зокрема вчителя іноземної мови потребує науково обґрунтованої діагностики, на основі якої можливе суттєве підвищення її ефективності.

Обґрунтовується також наукова актуальність. Указується, що проблеми психологічної та педагогічної діагностики досить широко представлені в сучасній науковій літературі. Зауважимо, що автор аналізує літературу в порядку від більш загальної до конкретної. Проведений аналіз дав підстави стверджувати, що питання діагностики педагогічної діяльності вчителів англійської мови не отримали достатнього висвітлення в сучасній психологічній та педагогічній літературі.

За такою логікою автору вдалося чітко й аргументовано показати актуальність проблеми й обґрунтувати практичну та наукову актуальність теми магістерської роботи.

Дуже важливою процедурою є визначення **об'єкта дослідження**, оскільки саме на його вивчення спрямовано дослідницьку роботу. Слід усвідомлювати, що пізнати об'єкт повністю в усіх його проявах практично неможливо, тому треба визначити ще й **предмет дослідження**, тобто зазначити, як об'єкт буде розглядатися, які відносини, властивості, аспекти, функції в ньому будуть досліджуватися.

У сучасній науковій літературі (В. Краєвський та ін.) **об'єкт дослідження** визначається як частина об'єктивної реальності, яка на цьому етапі стає предметом теоретичної чи практичної дослідницької роботи. **Предметом дослідження** є окремі сторони, властивості, якості об'єкта, що досліджуються з певною метою.

Як бачимо, об'єкт дослідження виступає загальною сферою пошуку, а предмет – те конкретне, що виявляється. Один і той же об'єкт може досліджуватися в різних аспектах. Тому визначення предмета можна розуміти як вирішення певної сторони дослідження, як припущення про найсуттєвішу характеристику об'єкта, що досліджується.

Важливою вимогою є відповідність предмета об'єкту дослідження. Предмет – більш вузьке поняття, ніж об'єкт, він – частина, сторона, елемент об'єкта. Якщо об'єктом є процес навчання, то предметом можуть бути методи, форми, зміст, умови тощо.

Так, у магістерській роботі „Діагностика навчальної діяльності викладача англійської мови” об'єктом дослідження є діагностика педагогічної діяльності викладача англійської мови, предметом – форми й методи діагностики навчальної діяльності викладача англійської мови. У наведеному прикладі предмет вужчий за об'єкт, є його стороною, оскільки стосується діагностики лише навчальної діяльності вчителя англійської мови, яка є складовою частиною педагогічної діяльності, зафіксованої автором в об'єкті.

При визначенні **об'єкта** та **предмета** дослідження студенти часто допускаються помилки такого плану:

– неточність у визначенні об'єкта та предмета дослідження;

– змішування, паралелізм і дублювання об'єкта та предмета дослідження.

Визначивши об'єкт та предмет магістерського дослідження, можна сформулювати його мету. Це дає можливість вирішити, до якого кінцевого результату прагне дослідник.

Мета дослідження – це є той очікуваний результат, який учений має намір одержати в ході дослідницької діяльності. Формулюючи мету магістерської роботи, не слід визначати її як „дослідження...”, „вивчення...”, „аналіз...”, тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету. Мета, як зазначалось вище, – це результат, авторська стратегія в одержанні нових знань про об'єкт та предмет дослідження. Мета завжди відображає

спрямованість наукового пошуку на одержання нових знань та їх експериментальну апробацію.

Реалізація поставленої мети потребує чіткого визначення завдань дослідження, які дають уявлення про те, що треба зробити та в якій саме послідовності, аби досягти мети.

Завдання магістерської роботи, як правило, передбачають: а) вирішення певних теоретичних питань (наприклад, з'ясування сутності педагогічного явища, удосконалення понятійно-термінологічного апарату, дослідження ознак тощо); б) експериментальне вивчення практики вирішення проблеми, виявлення її типового стану, типових недоліків, їх причин, типових рис передового досвіду та ін. (констатувальний етап експерименту); в) обґрунтування системи заходів, необхідних для вирішення поставленого завдання; г) експериментальна перевірка запропонованої системи заходів щодо відповідності її критеріям оптимальності; г) вироблення методичних рекомендацій для тих, хто використовуватиме результати дослідження на практиці.

Автор магістерської роботи „Діагностика навчальної діяльності викладача англійської мови” визначив дослідницьку мету таким чином: виявити зміст і розробити методику діагностування навчальної діяльності викладача англійської мови.

У ході дослідження ним ставилися та вирішувалися такі завдання:

- визначити сутність педагогічної діагностики, простежити її генезис;

- виявити особливості навчальної діяльності викладача англійської мови;

- обґрунтувати форми й методи діагностики педагогічної майстерності вчителя англійської мови,

характеру педагогічного спілкування та його особистісних якостей;

– виробити відповідні рекомендації для практики.

Після постановки завдань авторові треба приділити увагу **методологічним засадам** та **методам** дослідження.

У педагогічних виданнях методологію в широкому розумінні слова визначають як систему принципів і способів побудови теоретичної й практичної діяльності (В. Краевский) або як учення про принципи побудови, форми й способи науково-пізнавальної діяльності (В. Сластьонін).

Слід також звернути увагу на те, що методологія виникає в контексті взаємозв'язку пізнавальної діяльності й мислення і є реалізованою потребою в регламентації розумових процедур. Як наслідок, необхідно врахувати дві сутнісні характеристики методології. По-перше, методологія покликана бачити в пізнанні не тільки його відображувальну, але й конструктивну основу; по-друге, специфічною характеристикою методології є її рефлексивне ставлення до наявних структур науково-пізнавальної діяльності, вихід за їх межі з метою створення проекту, плану нової діяльності (Л. Ваховський).

Методологічну основу дослідження як певний проект пізнавальної діяльності, який регламентує дослідницькі процедури, складають філософські та загальнонаукові положення, конкретно-наукові теоретичні концепції, ідеї, категорії, поняття.

У межах одного абзацу указуються **методи** дослідження та як чи для чого вони використовуються.

Поняття „науковий метод” розуміється як цілеспрямований підхід, шлях, за допомогою якого досягається поставлена мета. Це комплекс різних пізнавальних підходів і практичних операцій, спрямованих на придбання наукових знань.

До теоретичних методів дослідження належать такі: **абстракція й конкретизація, індукція й дедукція, аналіз і синтез, порівняння, класифікація, узагальнення, моделювання.**

Під абстракцією (абстрагуванням) (від лат. *abstractio* – видалення, відволікання) звичайно розуміють процес уявного відволікання від низки властивостей або ознак предметів, від самого предмета.

Конкретизація (від лат. *concretus* – густий, твердий, зрощений) – логічна форма, яка є протилежністю абстракції. Методом конкретизації називається розумовий процес відтворення предмета з абстракцій, які були утворені раніше.

Індукція (від лат. *inductio* – наведення) – логічний метод (прийом) дослідження, пов'язаний з узагальненням результатів спостережень і експериментів і рухом думки від одиничного до загального.

Дедукція (від лат. *deductio* – виведення) – по-перше, перехід у процесі пізнання від загального до одиничного, виведення одиничного із загального; по-друге, процес логічного висновку, тобто перехід від тих чи інших правил логіки, від деяких даних, пропозицій-посилок до їх наслідків (висновків).

Аналіз (від грецьк. *analysis* – розкладання, розчленування) – поділ об'єкта на складові частини з метою їх самостійного вивчення.

Синтез (від грецьк. *synthesis* – з'єднання, сполучення, складання) – об'єднання реальне або уявне різних сторін, частин предмета в єдине ціле.

Порівняння – зіставлення об'єктів з метою виявлення подібності та відмінності між ними. Порівнянню підлягають тільки однорідні поняття, які відображають однорідні предмети та явища об'єктивної дійсності.

Класифікація (від лат. *classis* – розряд і *facio* – робити) – розподіл предметів на класи відповідно до найбільш істотних ознак, притаманних предметам цього роду. При цьому кожен клас у свою чергу може бути поділений на підкласи.

Узагальнення як метод наукового пізнання, по-перше, – це логічний процес переходу від одиничного до загального, від менш загального до більш загального знання, установлення загальних властивостей і ознак предметів; по-друге, результат цього процесу: узагальнене поняття, судження, закон, теорія.

Моделювання як метод наукового пізнання становить відтворення характеристик певного об'єкта на іншому об'єкті, спеціально створеному для їх вивчення. Останній називається моделлю. Інакше кажучи, під моделлю слід розуміти об'єкт, що має схожість у деяких відношеннях з прототипом і служить засобом опису і / або пояснення, і / або прогнозування поведінки прототипу. Потреба в моделюванні виникає тоді, коли дослідження самого об'єкта неможливе, вимагає занадто тривалого часу тощо.

До методів емпіричного рівня дослідження звичайно відносять такі: вивчення літератури, документів і результатів діяльності, спостереження, опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування), тестування, вивчення й узагальнення досвіду, експеримент.

Вивчення наукової літератури, документів та результатів діяльності не передбачає дотримання якогось певного алгоритму, тому кожен дослідник може виробити власний підхід до використання цього методу.

Спостереження – цілеспрямоване сприйняття дослідником педагогічного явища, його окремих сторін у природних умовах. Використання цього методу передбачає дотримання таких вимог: а) чіткого визначення мети

спостереження; б) розробки відповідної програми, яка зможе забезпечити систематичність та всебічність спостереження; в) об'єктивної фіксації результатів. Спостереження може бути безпосереднім або непрямим, його завдання полягає в накопиченні фактів.

Недоступні безпосередньому спостереженню особливості педагогічних явищ з'ясовуються за допомогою методів опитування. Бесіда – цілеспрямований діалог дослідника з респондентом, який дозволяє сформулювати уявлення про внутрішній світ останнього, його думки оцінки, ставлення. Цей метод є допоміжним і дозволяє зробити деякі уточнення, одержати роз'яснення. Інтерв'ю відрізняється від бесіди тим, що здійснюється за заздалегідь розробленими питаннями й передбачає строгий розподіл ролей: дослідник (інтерв'юер) запитує – респондент відповідає. Анкетування – це метод масового збору матеріалу за допомогою спеціально розроблених опитувальників-анкет.

Тестування – цілеспрямоване, однакове для всіх випробування в строго контрольованих умовах, яке дозволяє об'єктивно виміряти досліджувані характеристики особистості чи педагогічного явища. Від інших методів тестування відрізняється точністю, доступністю, можливістю автоматизації.

Вивчення й узагальнення досвіду передбачає теоретичне осмислення практики з метою фіксації як досягнень, так і певних труднощів, недоліків.

Експеримент – метод дослідження, який дозволяє створити умови для з'ясування залежності між педагогічними засобами та їх результатами. Експериментальна робота передбачає висунення теоретичних положень, постановку конкретних завдань, визначення критеріїв та показників, проведення констатувального етапу експерименту (з'ясування стану

об'єкта дослідження, фіксацію його рівня), формувального й контрольного експерименту.

Закінчуючи вступ, треба чітко й конкретно визначити, яке нове знання отримане і яке воно має значення для науки й практики. Нерідко визначення новизни та теоретичної значущості здійснюється під однією рубрикою, а при формулюванні практичного значення магістерської роботи вказується, що одержані результати можуть бути використані в практиці роботи сучасних навчальних закладів, у системі педагогічної освіти та підвищення кваліфікації вчителів англійської мови, а також можуть становити інтерес для студентів, які вивчають методiku викладання іноземних мов.

Останньою рубрикою вступу є репрезентація структури та обсягу магістерської роботи.

2.2. Підготовка теоретичної частини магістерської роботи

Логічним продовженням роботи студента магістратури над власним дослідженням після формулювання теми та науково-методологічного апарату останнього є написання основної частини магістерської роботи. Як зазначалося вище, основна частина дослідження зазвичай складається з двох розділів, перший з яких висвітлює теоретичні аспекти розв'язання проблеми дослідження. Обсяг теоретичної частини магістерської роботи не повинен перевищувати 30 – 35% від загального обсягу наукової праці. Співвідношення між теоретичною та практичною частинами дослідження має бути розподілено приблизно таким чином: теоретична частина – 40% тексту, практична частина – 60% тексту.

Підготовка магістерського дослідження в цілому та його теоретичної частини зокрема передбачає **складання**

плану роботи, що є результатом **рубрикації тексту** рукопису. Під рубрикацією слід розуміти поділ тексту магістерської роботи на окремі частини, кожна з яких розкриває певну ознаку (складову) аналізованого поняття та знаходиться у відношеннях підпорядкування та взаємодоповнення з іншими частинами. Сукупність частин формує в читача цілісне уявлення про предмет або явище, яке досліджується автором.

Практика керування магістерськими дослідженнями зі спеціальності „Мова та література (англійська)” показала, що здобувачі освітньо-кваліфікаційного рівня стикаються з певними труднощами в процесі поділу тексту роботи на розділи (підрозділи) та формулювання заголовків останніх. З огляду на вищевикладене вважаємо за необхідне ознайомити молодих дослідників із загальними правилами рубрикації магістерського дослідження в цілому та його теоретичної частини зокрема. Звертаємо увагу здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня на те, що поділ магістерської роботи на розділи та змістове наповнення останніх цілковито залежить від творчого задуму автора та провідної ідеї дослідження. Запропоновані нами правила мають на меті сприяти формуванню в студентів магістратури уявлення про логіку наукового пошуку та представлення його результатів у тексті рукопису. Для кращого розуміння магістрантами наведених правил проілюструємо їх на прикладах магістерських робіт, поданих останнім часом до захисту, та наявної методичної літератури.

Перше правило полягає у **виділенні теоретичної та практичної частини магістерської роботи**. Дотримання здобувачем цього правила передбачає, по-перше, визначення автором аспекту підготовки магістерського дослідження (лексикологія, методика

викладання англійської мови, стилістика тощо); по-друге, чіткого уявлення студентом магістратури характеру власної наукової роботи (теоретичний та практичний), необхідність проведення педагогічного експерименту тощо.

Магістерське дослідження зазвичай складається з теоретичної та практичної частини. Важливість теоретичної складової магістерської роботи зумовлена тим, що саме в ній окреслюється творчий задум автора та його підходи до практичного втілення власних ідей і методичних розробок. Детальний аналіз написання практичної частини магістерської розвідки буде подано в наступному підрозділі методичних рекомендацій. Наразі зупинимося на питаннях підготовки студентом магістратури теоретичного розділу власного дослідження.

Достатньо складною проблемою, з якою стикаються студенти магістратури в процесі підготовки власного наукового дослідження та написання теоретичної частини, виглядає проблема формулювання заголовка розділів (підрозділів) роботи. Згідно з правилами рубрикації тексту магістерської роботи **заголовок розділу (підрозділу) дослідження має відповідати проблемі, яка досліджується в розділі (підрозділі).**

Теоретична частина роботи має розкривати проблему дослідження в загальному вигляді. Інакше кажучи, у **теоретичному розділі** магістерського дослідження з методики викладання англійської мови чи фахової підготовки майбутніх учителів-філологів розкриваються сутнісні характеристики **вміння**, якого навчаємо / **якості**, яку формуємо. У роботах з іноземної філології постановка проблеми в загальному вигляді відображає **філологічне явище**, що досліджується, і є, як правило, тотожною об'єкту дослідження.

Так, теоретичний розділ магістерського дослідження на тему „Сучасні технічні засоби в навчанні англійської мови у вищому педагогічному навчальному закладі” має в авторській редакції назву – „Теоретичні основи використання технічних засобів навчання на заняттях з англійської мови на сучасному етапі”. На наш погляд, запроповану назву можна вважати цілком правомірною, оскільки автор магістерської роботи має на меті виявити нові можливості використання технічних засобів навчання в процесі опанування англійської мови. З огляду на вищевикладене *загальною проблемою* дослідження є *використання* технічних засобів навчання на заняттях з англійської мови у вищих педагогічних навчальних закладах в умовах сучасного етапу розвитку суспільства.

Позитивно в контексті відповідності заголовка розділу проблемі, що досліджується в ньому, слід сприймати також і назву теоретичної частини магістерської роботи „Формування професійної компетенції майбутнього викладача іноземних мов проектними технологіями”. Формулювання заголовка звучить таким чином – „Теоретичне обґрунтування проблеми професійної компетенції майбутнього викладача іноземних мов”. Виконання дослідження спрямовано на *формування професійної компетенції* майбутнього вчителя-філолога, що розглядається як *загальна проблема* наукової розвідки. У зв’язку з цим запропонована назва теоретичної частини роботи є адекватною загальній проблемі, що досліджується в розділі.

Удалим прикладом формулювання заголовка теоретичного розділу магістерського дослідження з англійської філології можна вважати назву, представлену в роботі „Особливості політичного дискурсу (на матеріалі сучасної англійської мови)”. *Загальною проблемою*

наукового пошуку здобувача є *політичний дискурс як явище суспільного життя*. Теоретична частина роботи покликана розкрити сутність і складові політичного дискурсу. Таким чином, заголовок „Основоположні характеристики політичного дискурсу” видається нам цілком правомірним.

Автор магістерської роботи „Дискурсійно-прагматичні аспекти спілкування за допомогою електронної пошти” пропонує таку назву теоретичного розділу свого дослідження – „Дискурс як об’єкт лінгвістичних учень”. *Проблема* цієї магістерської роботи – *дискурс як філологічне явище*, що вивчається лінгвістикою. Кінцева мета теоретичної частини роботи полягає в розкритті сутності та особливостей дискурсу. Таким чином, назва теоретичного розділу аналізованої магістерської роботи видається вдалою.

Одним з етапів підготовки магістерського дослідження в цілому та його теоретичної частини зокрема є поділ розділу на підрозділи. Основою для рубрикації розділу вважається правило **незмінності проблеми, що аналізується**. Інакше кажучи, усі складові частини розділу повинні розкривати аспекти однієї й тієї ж проблеми. Наприклад, теоретичний розділ магістерської роботи „Діагностика навчальної діяльності викладача англійської мови” представлено двома підрозділами – „Діагностика навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема” та робота „Особливості навчальної діяльності викладача англійської мови”. Загальною *проблемою* розділу є *діагностика навчальної діяльності* викладача іноземної мови. Як бачимо, у назві кожного з підрозділів теоретичної частини зазначена **проблема** знаходить своє відображення та **не змінюється**.

У вже згаданій нами магістерській роботі з англійської філології „Дискурсійно-прагматичні аспекти

спілкування за допомогою електронної пошти” теоретичну частину представлено також двома підрозділами – „Поняття дискурсу в сучасній лінгвістиці” та „Типи дискурсу”. Аналіз дискурсу як **проблема**, якій присвячено розділ, **залишається незмінною в кожному з підрозділів**.

Іншим правилом поділу теоретичного розділу дослідження на підрозділи є правило **повноти поділу**. Сутність правила полягає в необхідності виділити всі аспекти (різновиди) проблеми, якій присвячено розділ. Сумарно виділені аспекти мають давати повне уявлення про досліджувану проблему. Недотримання цього правила призводить до **низки помилок** при рубрикації розділу.

По-перше, до розділу можуть включатися деякі підрозділи, що є ширшими за ідею розділу. Така помилка виявляється, наприклад, при розкритті змісту розділу „Теоретичне обґрунтування соціокультурної компетенції учнів”, до складу якого студенткою магістратури було включено підрозділ „Шляхи формування соціокультурної компетенції учнів”. Помилка полягає в тому, що, виходячи з назви розділу, він спрямований виключно на розкриття сутності компетенції та її складових. Назва підрозділу передбачає розкриття процедури формування цієї компетенції і є апіорі ширшим за ідею розділу. З огляду на вищевикладене здобувачці було поставлене завдання перенести підрозділ до іншого розділу або точніше сформулювати назву першого розділу.

По-друге, представлення розділу може бути *невиправдано деталізованим*. Інакше кажучи, деякі підрозділи можуть розкривати надто вузький аспект загальної проблеми й мають бути об’єднані в один підрозділ. Так, наприклад, у магістерській роботі, присвяченій визначенню можливостей рольових ігор у навчанні іноземних мов, підрозділ „Рольова гра в процесі навчання іноземних мов” автор ділить на п’ять складових –

„Функції рольової гри”, „Структура рольової гри”, „Навчальні можливості ігор”, „Вимоги до рольової гри”, „Форми рольових ігор на різних вікових етапах”. На наш погляд, функції й структура рольової гри та можливості останньої в навчанні учнів загальноосвітніх шкіл іноземних мов характеризують навчальний потенціал рольової гри. З огляду на вищевикладене вважаємо доцільним не розподіляти матеріал підрозділу на складові.

По-третє, ігнорування здобувачем правила повноти поділу може призвести до ситуації, коли *кількість підрозділів є недостатньою для розкриття ідеї розділу*. Так, нещодавно до захисту було представлено магістерську роботу, де досліджувалися лексико-стилістичні особливості англomовного наукового тексту. Теоретичний розділ дослідження – „Особливості наукового тексту” – складався лише з одного підрозділу – „Поняття стилю”. Такий розподіл не можна вважати вдалим і достатнім для розуміння проблеми, яка досліджується в розділі, оскільки автором не було проаналізовано ані сутність наукового тексту як продукту наукового стилю, ані особливості наукового тексту тощо.

Одним з основних правил поділу теоретичного розділу на підрозділи є **причинно-наслідковий характер і послідовність поділу**. Сутність правила полягає в тому, що при рубрикації тексту потрібно послідовно переходити від ширших аспектів поняття (проблеми), що досліджується, до вузких. Інакше кажучи, кожен наступний підрозділ у межах розділу є продовженням попереднього, без розгляду якого неможливо зрозуміти подальші твердження. Підрозділи знаходяться в причинно-наслідкових зв'язках підпорядкування. Інформація, викладена в підрозділі, є наслідком знань попереднього підрозділу. У науковій літературі помилка, що виникає при порушенні такого правила логіки, має назву „стрибок при

діленні” [34, с. 38]. Сутність такої помилки полягає в тому, що інформація, подана в підрозділі, не базується на інформації попереднього підрозділу, а виникає ніби нізвідки.

Проілюструємо дотримання правила послідовності поділу тексту на прикладах магістерських робіт. Як уже зазначалося, теоретична частина дослідження „Діагностика навчальної діяльності викладача англійської мови” представлена двома підрозділами – „Діагностика навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема” та робота „Особливості навчальної діяльності викладача англійської мови”. У першому підрозділі магістрант пропонує загальну характеристику проблеми діагностики навчальної діяльності, уточнює її сутність. Матеріал другого ж підрозділу логічно впливає з першого і є частковим щодо загальної характеристики проблеми, оскільки стосується навчальної діяльності викладача певної дисципліни.

Удалим прикладом поділу теоретичного розділу магістерського дослідження на підрозділи вважаємо також поділ, здійснений автором уже згаданої нами роботи „Особливості політичного дискурсу (на матеріалі сучасної англійської мови)”. Теоретична частина цієї наукової розвідки представлена трьома підрозділами, а саме: 1.1. Зміст поняття „політичний дискурс”; 1.2. Особливості політичного дискурсу як відображення людської діяльності; 1.3. Політичний дискурс як предмет політичної філології. У процесі поділу автор не змінює проблему (явище), що досліджується. Розгляд сутності явища та сфер його реалізації й вивчення характеризує повноту здійсненого поділу. Послідовність наведення автором підрозділів демонструє послідовний перехід від найбільш широкого аспекту досліджуваного поняття (аналізу політичного дискурсу як такого) через вужче

(функціонування політичного дискурсу як явища людської діяльності загалом) до найбільш вузького (розгляду політичного дискурсу в рамках політичної філології як частини людського знання). Таким чином, здійснений поділ свідчить про дотримання здобувачем основних правил рубрикації тексту теоретичного розділу.

Як уже зазначалося, рубрикація магістерської роботи носить індивідуальний характер і знаходиться в прямій залежності від творчого задуму автора та логіки його наукового пошуку. Утім, існує орієнтовна послідовність викладення матеріалу теоретичної частини магістерського дослідження.

У дослідженнях з методики викладання англійської мови чи фахової підготовки майбутніх учителів англійської мови послідовність має бути представлена такими складовими („блоками”):

- **ЧОГО** навчаємо / **ЩО** формуємо (визначення сутності якості чи вміння, формування якого є кінцевою метою наукового пошуку) – складова має бути обов’язково представленою в розділі;

- **ЯКИЙ** об’єкт наукового пошуку (визначення та аналіз різновидів, характеристик якості/уміння) – складова має обов’язково бути представленою в тексті, оформлення „блоку” як матеріалу окремого підрозділу залежить цілковито від позиції автора дослідження;

- **КОГО** навчаємо (визначення особливостей формування якості / навчання вміння представників групи наукового пошуку) – представлення складової в тексті теоретичного розділу визначається авторським задумом;

- **У ЯКІЙ ПОСЛІДОВНОСТІ** навчаємо / формуємо (визначення етапів, умов навчання вміння / формування якості, що є кінцевою метою наукового пошуку) – представлення складової як підрозділу теоретичної

частини залежить від позиції здобувача та визначається авторським задумом;

- **НА ЯКОМУ МАТЕРІАЛІ / У ПРОЦЕСІ ЧОГО** навчаємо (аналіз можливостей певної дисципліни / процесу для досягнення кінцевої мети наукового пошуку) – наявність „блоку” в тексті розділу зазвичай уважається обов’язковою.

Теоретична частина магістерського дослідження з англійської філології має бути представлена такими складовими („блоками”):

- **ЩО** досліджуємо (визначення сутності філологічного явища, що досліджується) – складова має бути обов’язково представленою в розділі;

- **ЯКИЙ** об’єкт наукового пошуку (визначення та аналіз різновидів, характеристик явища, що досліджується) – складова має обов’язково бути представленою в тексті, її представлення як матеріалу окремого підрозділу визначається авторським задумом;

- **ДЕ** досліджуємо (аналіз прояву явища в конкретній сфері людської діяльності чи пізнання) – представлення складової в теоретичному розділі також визначається творчим задумом здобувача.

У теоретичному розділі магістерської роботи зазвичай формулюються положення, які визначають напрямок емпіричного дослідження та завдання практичної частини наукової розвідки здобувача. Визначення теоретичних положень роботи забезпечується в тому числі й за рахунок ґрунтовного **вивчення літературних джерел** з проблематики дослідження, що є одним з найбільш ефективних методів добору фактичних даних.

Перед пошуком і вивченням літератури авторові доцільно **скласти** для себе **план** підрозділу, де в загальному вигляді слід відобразити змістове наповнення

підрозділу. Інакше кажучи, студент магістратури повинен чітко уявляти, що саме має досліджуватися в підрозділі. Складення такого плану сприятиме **виділенню** автором **ключових слів підрозділу** (слів, за якими можна зрозуміти його зміст) та, як наслідок, більш акцентованому добору й вивченню літературних джерел.

Пошук літератури за проблематикою підрозділу варто починати з **окреслення переліку** періодичних видань, у яких може міститися важлива для розкриття того чи іншого аспекту інформація. До таких видань у галузі методики викладання іноземних мов належать, зокрема, журнали „Іноземні мови”, „Иностранные языки в школе”, фахові збірники закладів освіти України, представлені в інформаційному довіднику [22], фахові збірники закордонних закладів освіти (зокрема, „Вестник Московского государственного университета” тощо). У процесі вивчення актуальних проблем англійської філології здобувач має переглянути, зокрема, журнал „Мовознавство”, фахові збірники закладів освіти України та закордонних держав. Для повноти розуміння проблеми, яка є кінцевою метою наукового пошуку, здобувач **не може обмежуватися переглядом тільки одного чи кількох наукових видань**.

Одним зі способів знаходження потрібної літератури є **аналіз тематичного каталогу** періодичних видань і наукової літератури, що спрямована на вивчення об'єкта наукового пошуку магістранта. Особливе місце серед методів добору джерельної бази дослідження належить **вивченню студентами магістратури дисертацій і авторефератів дисертацій**, підготовлених зі схожої проблематики. Важлива роль цього виду наукової праці зумовлена тим, що в дисертації, по-перше, знаходить своє відображення новий підхід до розв'язання важливої

наукової проблеми; по-друге, подається список останніх наукових публікацій з проблеми дослідження.

З розвитком новітніх інформаційних технологій суттєво розширилися можливості **доступу** молодих дослідників **до електронних ресурсів** (електронних каталогів бібліотек, електронних версій наукових видань тощо). Отриманню інформації, необхідної для проведення науково-дослідницької роботи, сприятиме **використання** магістрантом **ключових слів підрозділу**, оскільки їх уведення до електронної бази даних значно полегшить процедуру знаходження потрібної публікації (кількості публікації) з проблеми наукового пошуку.

У процесі вивчення літературних джерел **пошук** потрібно **починати з нової літератури, опублікованої останнім часом**. Здобувачеві варто завжди пам'ятати, що як наука взагалі, так і методика викладання іноземних мов й іноземна філологія не стоїть на місці, а постійно рухається вперед. Тому той підхід, що був актуальним деякий час тому, зараз вважається застарілим. З огляду на вищевикладене **часові рамки джерельної бази** свого магістерського дослідження потрібно **обмежити 10 – 20 роками**. Утім, застосування такого правила є недоцільним у випадках, коли: а) аналізуються погляди представників певної наукової школи (напряму); б) здійснюється аналіз проблеми дослідження в історико-генетичному аспекті (порівнюються погляди на досліджувану проблему науковців різних епох чи періодів). Якщо існують **кілька перевидань** однієї й тієї ж праці автора, матеріал якої використовується в тексті теоретичної частини, то використовується **матеріал останнього видання**. Це правило не поширюється на ситуації, коли перевидання не містить раніше не опублікованої інформації (наприклад, перевидання побачило світ після смерті автора).

Логічним продовженням роботи з вивчення літературних джерел за проблематикою магістерського дослідження є етап **вивчення джерел**. У методичній літературі з написання наукових робіт виділяється два способи вивчення літературних джерел: 1) „швидке” читання; 2) „повільне” читання. „Швидке” читання (або читання „по діагоналі”) повинно відповісти на запитання, чи варто цю статтю або книгу уважно читати [34, с. 25]. „Повільне” читання у свою чергу передбачає більш глибоке вивчення літературного джерела з метою вичленення наукових фактів, що знадобляться здобувачеві для виведення власних теоретичних тверджень. Ми цілком погоджуємося з думкою фахівців з проблем підготовки наукових кваліфікаційних робіт про те, що критерієм оцінювання вивченого є можливість його практичного використання в дослідженні [Там само, с. 26].

Досвід наукового керівництва науковими роботами студентів магістратури спеціальності „Мова та література (англійська)” дозволив виявити найбільш **типові помилки**, яких припускаються магістранти при використанні літератури у теоретичному розділі свого дослідження:

1) магістранти доволі часто роблять ксерокопії статей, що присвячені розв’язанню проблеми всього розділу (а іноді – й роботи);

2) збираючи необхідний матеріал, здобувачі нерідко роблять ксерокопії тільки наукових матеріалів і забувають виписати (зробити ксерокопію) вихідні дані видання;

3) вихідні дані, які занотуються, часто є неповними. Найчастіше відсутні повні дані про автора роботи, її приналежність до тієї чи іншої серії тощо;

4) за логікою наукового дослідження найбільше посилань робиться саме в теоретичному розділі роботи. Часто-густо молоді дослідники не впорядковують зроблені

ними посилання й забувають, з якого джерела вони зробили певне посилання.

Допущення магістрантами окреслених вище помилок зазвичай призводить до необхідності вилучення посилань з тексту підрозділу, а в деяких випадках – до кардинального його перегляду. З огляду на вищевикладене вважаємо за доцільне надати молодим дослідникам кілька **порад** з обробки літературних джерел:

а) здобувач має **завести окрему папку для кожного підрозділу**, де будуть зберігатися матеріали, що є необхідними для написання тільки цього підрозділу;

б) необхідно **виписувати** (робити ксерокопію) **повні вихідні дані наукового видання** (див. додаток Б методичних рекомендацій);

в) у **папку**, де зберігаються матеріали для написання підрозділу, слід також **покласти аркуш** для відображення **посилань**. Роблячи посилання з певного джерела в тексті підрозділу, здобувач має занести на аркуш усі вихідні дані цього джерела;

г) **посилання** в кожному підрозділі **повинні починатися з цифри 1**. Такий підхід, на наш погляд, унеможливить плутанину з нумерацією посилань і значно спростить систематизацію джерельної бази під час підготовки остаточного варіанта магістерської роботи.

Заключним етапом підготовки теоретичної частини магістерського дослідження є її **написання**. Текст роботи становить віддзеркалення творчого задуму автора, відображає логіку проведеного ним наукового пошуку. З огляду на вищевикладене вважаємо цілком правомірною відсутність єдиних вимог до написання тексту частини й обмежимося викладенням деяких **методичних рекомендацій**, слухних як для магістерської роботи з методики викладання англійської мови / фахової підготовки, так і з англійської філології.

Кінцевою метою роботи кожного дослідника має бути розв'язання певної наукової проблеми. Утім, не менш важливу роль відіграє й представлення в тексті рукопису власних думок і отриманих результатів. У науково-методичній літературі з проблем підготовки кваліфікаційних робіт зазначається, що в арсеналі авторів досліджень є кілька методичних прийомів викладу наукових матеріалів. Найчастіше використовуються такі прийоми: 1) послідовний (робота над частинами рукопису здійснюється поступово, автор не може переходити до іншого розділу або підрозділу, не закінчивши роботу над попереднім); 2) цілісний (спочатку пишеться чернетка всього твору, ніби грубими мазками, потім відбувається його обробка в частинах і деталях); 3) вибірковий (у міру готовності фактичних даних автор обробляє матеріали в будь-якому зручному для нього порядку – не обов'язково в порядку розміщення розділів (підрозділів) у тексті роботи) [34, с. 39].

Практика наукового керівництва магістерськими дослідженнями здобувачів довела, що найбільш ефективним прийомом написання теоретичного розділу наукової роботи слід уважати **послідовний** виклад матеріалу. Використання саме такого прийому представлення текстового матеріалу, на наш погляд, дає здобувачеві можливість:

а) **зіставляти матеріал** підрозділу, над яким автор працює, з уже написаним **текстом попереднього підрозділу**;

б) **не допустити дублювання** в тексті підрозділів;

в) **системно викласти** зміст і головну ідею розділу.

Необхідною передумовою успішного написання теоретичного розділу магістерської роботи є **відбір і систематизація наукових фактів**, що слугуватимуть основою для наукового пошуку самого здобувача. Під

терміном „науковий факт” розуміється складовий елемент основи наукового знання, віддзеркалення об’єктивних властивостей речей і предметів [Там само, с. 26]. При доборі наукових фактів досліднику необхідно виходити з позицій новизни (відмінності пропонованого предмета, процесу чи характеристики від уже існуючих), точності (сукупності найсуттєвіших характеристик предметів, явищ, процесів тощо), об’єктивності (розгляді й аналізі всіх відомих характеристик, процесу або явища), достовірності (реальному існуванню наукового факту, яке підтверджується за аналогічних умов).

Особливою формою наукового фактичного матеріалу є **цитати**. У відсотковому співвідношенні більшість випадків цитування зазвичай припадає саме на теоретичний розділ роботи. На наш погляд, причини такого розподілу криються в характеристиках цитат, а саме: 1) цитати слугують базою для характеристики досліджуваної проблеми, зіставлення різних точок зору – вирішення завдань теоретичного розділу роботи; 2) цитати використовуються як засіб підтвердження думок, ідей і тверджень самого дослідника щодо проблеми наукового пошуку в цілому. Цитати вводяться до тексту зазвичай за допомогою таких **увідних конструкцій**, що вказують на джерело повідомлення: „як зазначає...”, „на думку...”, „as... states” тощо.

Звертаємо увагу здобувачів на те, що недостатньо просто використовувати цитати для зіставлення різних підходів, поглядів і точок зору на досліджувану проблему. Необхідно ще й висловити власне ставлення до позиції дослідника, що викладена в цитаті („прокоментувати цитату”). Звичайно, робити такий коментар після кожного посилання неможливо та й недоречно. Мова йде виключно про декларування власної позиції до певного підходу в дослідженні наукової проблеми.

Утім, зазначимо, що в процесі висловлювання свого ставлення до поглядів інших **треба бути** надзвичайно **об'єктивним**. Варто завжди пам'ятати про те, що задекларована позиція є результатом наукового пошуку автора, його роздумів над вирішенням тієї чи іншої проблеми. Навіть у випадку, коли здобувач має прямо протилежну думку щодо певного питання, він повинен наголосити на цікавості думок інших дослідників, а вже потім викласти свої міркування. **Не можна відкидати погляди тільки тому, що вони суперечать Вашим умовиводам.** Об'єктивності аналізу проблеми дослідження сприяє використання автором **з'єднувальних конструкцій**. Наприклад, „поділяючи в основному думку автора, зауважимо, що...”, „відзначаючи цілісність і практичну значущість наведеної класифікації, дозволимо собі не погодитися з думкою науковця про те, що ...”.

Помилка більшості студентів магістратури при підготовці теоретичної частини власного дослідження полягає в упевненості, що теоретичний розділ повинен цілковито базуватися на аналізі відомих фактів, а власні наукові здобутки потрібно представляти в практичній частині роботи. Маємо зауважити, що така думка є **абсолютно хибною**. У процесі розгляду проблеми в загальному вигляді (аналізу наукової інформації з проблеми дослідження) автор формує власну позицію щодо проблеми. Ця позиція й виступає так званім „виведеним” знанням – новим поглядом на проблему.

Рівень загальної теоретичної та наукової підготовки студента магістратури знаходить своє відображення й у **мові** та **стилі** магістерської роботи. Зауважимо, що не існує зведення „писаних” норм і правил наукової мови. Спробуємо окреслити деякі усталені особливості мови й стилю магістерської роботи, урахування яких свідчитиме про високий рівень загальної й наукової культури

здобувача. До таких особливостей, на наш погляд, слід віднести:

- *використання* автором *функціонально-стилістичних засобів*, що пов'язують частини тексту між собою та вказують на: послідовність роздумів (по-перше, насамперед), заперечення (проте, утім), причинно-наслідкові зв'язки (унаслідок цього, крім того), результат, висновок (як бачимо, отже, підсумовуючи вищевикладене);

- *наявність* у роботі *іменників з абстрактним значенням* (природа, сутність) і *віддієслівних іменників* (використання, дослідження, трактування);

- *аналітичний характер* побудови *ступенів порівняння* прикметників (за допомогою слів „більш”, „найбільш” – „менш”, „найменш”);

- *використання дієслівних форм недоконаного виду*. Така особливість пов'язана, по-перше, з необхідністю дотримання принципів наукової етики, що полягають у коректній оцінці автором як власних наукових здобутків, так і здобутків інших науковців. Будь-яке дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми, якій присвячено роботу. Тому варто говорити „**проблема, яка розглядається**”, а не „проблеми, яка розглянута”. По-друге, викладення позиції дослідника щодо певної проблеми передбачає, що ці погляди є чи були частиною наукового світогляду науковця й не мають статусу об'єктивної істини. З огляду на вищевикладене доцільно говорити „**Автор розглядає принципи...**” або „**Автор розглядав принципи**”, а не „Автор розглянув принципи”;

- *велика кількість пасивних конструкцій* (дієслів у пасивному стані, пасивних дієприкметників, конструкції *Complex Subject*), що зумовлено необхідністю привернути увагу читача насамперед до об'єкта дії, проблеми дослідження. Наприклад, „Це **явище** у дослідженні

розглядається як...”, „The political **discourse is defined as...**”, „The **problem is considered to be...**”;

- *застосування вказівних займенників* для конкретизації предмета та встановлення зв'язків між частинами висловлювання;

- *виклад матеріалу ведеться від третьої особи*, оскільки увага зосереджена передусім на об'єкті наукового пошуку, а не на суб'єкті останнього. Інакше кажучи, **важливим є те, що досліджується**, а не те, хто досліджує. Зазвичай може використовуватися така форма викладу „**Автор уважає / Уважається, що...**” ;

- *переважання в науковому тексті складнопідрядних речень*, що зумовлюється побудовою останнього на принципах підпорядкованості частин й існування між ними причинно-наслідкових зв'язків;

- *використання автором займенника „ми”* для висловлення власних думок, поглядів, підходів до розв'язання поставленої проблеми. Вираз авторства через займенник „ми” дає змогу представити власну думку як думку певної наукової групи чи колективу. В усній доповіді чи письмовому тексті вживання займенника першої особи однини „я” вважається поганим тоном й ігноруванням принципів наукової етики, оскільки сучасна наука ґрунтується на принципах наступності та колективності творчості. Похідним словосполученням від займенника „ми” є словосполучення „на нашу думку”, що достатньо часто використовується в роботі;

- *значна кількість безособових і неозначено-особових речень*, які допомагають здобувачеві уникнути в тексті небажаних повторів. Наприклад, характеризуючи певне вміння чи явище, автор може сказати: „У науковій літературі говоріння **характеризують як...**”;

- уникненню повторів сприяє також і *використання дослідником синонімів* у тексті роботи. Так, можна

використовувати такі синоніми іменника „автор” – „учений”, „дослідник”, „здобувач”, „пошукувач”, „науковець”;

- *відсутність* у тексті роботи *стилістично маркованих одиниць* (епітетів, метафор, ідіом тощо). Мова науки має бути емоційно нейтральною та базуватися тільки на фактах. Зазначимо, що магістранти спеціальності „Мова та література (англійська)” у своїх дослідженнях часто звертаються до емоційно забарвленої лексики й тим самим порушують принцип науковості роботи;

- *недоцільність* уживання *іншомовної лексики*. Це правило є особливо актуальним для магістрантів-філологів, які інколи зловживають англомовною лексикою. Наприклад, автор однієї з магістерських робіт написав, що „у літературі це вміння **детермінується** як...”;

- *уникнення* в тексті *логічних неточностей* і *мовної надмірності*. Так, у варіанті теоретичного розділу однієї з магістерських робіт зазначалося, що „...**аналіз існуючої сутності** компетенції уможливив...”. У процесі консультування ми звернули увагу здобувачка на логічну неточність вислову, оскільки сутність явища / процесу потрібно спочатку розкрити; а якщо її не розкрито – немає об’єкта аналізу.

Як уже зазначалося вище, кожен розділ магістерської роботи завершують короткими **висновками**, де в стислій формі подаються результати наукового пошуку. Висновки до теоретичного розділу мають висвітлювати вирішення теоретичних завдань дослідження, сформульованих у вступі. Для полегшення процедури написання висновків до теоретичного розділу магістерської роботи молоді дослідники мають: 1) на окремому аркуші з лівого боку виписати завдання для кожного підрозділу теоретичної частини; 2) по мірі

підготовки підрозділів з правого боку аркуша зазначати сутність отриманих наукових результатів.

2.3. Підготовка практичної частини магістерської роботи

Невід'ємною складовою написання магістерської роботи є підготовка її практичної частини. Визначальними характеристиками наукового дослідження є новизна та практичне значення результатів останнього (що визначається в результаті практичної роботи здобувача освітньо-кваліфікаційного рівня).

Якщо теоретичний розділ магістерської роботи висвітлює теоретичні аспекти проблеми дослідження, то в її практичній частині зазвичай описується хід емпіричних пошуків, що мають підтвердити сформульовані автором теоретичні положення. Як уже зазначалося вище, співвідношення між теоретичною та практичною частинами дослідження має бути розподілено приблизно таким чином: теоретична частина – 40% тексту, практична частина – 60% тексту. Такий розподіл зумовлено в першу чергу представленням у практичній частині великої кількості фактичного (емпіричного) матеріалу, який слугує певним обґрунтуванням дослідницької позиції автора.

Логіка роботи над практичною частиною магістерського дослідження та її зміст, передусім, залежить від напрямку, за яким підготовлено дослідження. Студенти магістратури спеціальності „Мова та література (англійська)” можуть здійснювати власний науковий пошук у трьох напрямках, а саме: а) іноземна філологія (англійська мова та література); б) методика викладання англійської мови; в) фахова підготовка майбутніх викладачів англійської мови та літератури.

Практична частина магістерської роботи з іноземної **філології** зазвичай висвітлює **особливості** прояву певного **філологічного явища в межах дослідницького поля**, до якого можуть бути віднесені мовлення політиків, твори письменника, тип (різновид) дискурсу тощо. Зазначимо, що це поле, як правило, відображається в темі дослідження. Як і в теоретичній частині роботи, однією з ключових проблем підготовки практичної частини залишається проблема формулювання заголовка частини. У заголовку практичного розділу роботи з іноземної філології мають бути представлені такі аспекти:

- ЩО досліджуємо (філологічне явище);
- ДОСЛІДНИЦЬКЕ ПОЛЕ роботи (різновид явища, фактичний матеріал тощо).

Пояснимо процедуру формулювання назви практичної частини дослідження на прикладах магістерських робіт, поданих останнім часом до захисту. Так, нещодавно було захищено магістерську роботу на тему „Особливості риторики президента країни в період соціально-політичної напруги в суспільстві (на матеріалі публічних виступів президента США Джорджа Буша молодшого)”. Філологічним явищем, що досліджується авторкою роботи, є риторика президента країни. „Дослідницьким полем”, на матеріалі якого магістрантка вивчає особливості впливу риторики президента на свідомість громадян країни в період соціально-політичної напруги в суспільстві, є публічні виступи президента США. З огляду на вищевикладене цілком правомірним вважаємо запропоноване авторкою формулювання назви розділу – „Мовлення як політичний вплив (на прикладі публічних виступів президента США Джорджа Буша молодшого)”.

Іншим удалим прикладом заголовка емпіричного розділу магістерського дослідження може вважатися

заголовок у роботі „Дискурсійно-прагматичні аспекти спілкування за допомогою електронної пошти”, практична частина якої має назву „Мовні особливості електронного дискурсу”. Проблемою дослідження у загальному вигляді є прагматичні аспекти дискурсу як філологічного явища. Водночас авторка проводить власний науковий пошук на матеріалі дискурсу електронної пошти, що є своєрідним „дослідницьким полем” здобувачки. На наш погляд, заголовок розділу сформульовано достатньо добре, оскільки назва повністю відображає зміст практичної частини – особливості певного типу (різновиду) дискурсу.

Однією з ключових проблем підготовки практичної частини магістерської роботи є проблема рубрикації розділу (поділу на підрозділи). Узагалі, **рубрикацію** тексту доцільно **здійснювати за завданнями** до магістерської роботи, відображеними у вступі. Це найбільш ефективний й оптимальний спосіб рубрикації тексту як теоретичної, так і практичної частини дослідження. Водночас, для поділу тексту практичного розділу магістерської роботи з філології здобувач має **визначити загальну основу** поділу, складові якої й стануть підрозділами практичної частини. Такою основою може, зокрема, вважатися *рівень реалізації (аспект)* філологічного явища в межах дослідницького поля. Успішність **рубрикації** тексту розділу знаходиться в прямій залежності від дотримання магістрантом **правила послідовності поділу**, що полягає в непорушенні автором причинно-наслідкових зв'язків між частинами цілого.

Логічність і послідовність поділу можна достатньо чітко простежити на прикладі магістерської роботи „Особливості риторики президента країни в період соціально-політичної напруги в суспільстві (на матеріалі публічних виступів президента США Джорджа Буша молодшого)”. Практичний розділ дослідження

представлено трьома підрозділами, а саме:

- 2.1. Символічний аспект політичного мовлення;
- 2.2. Граматичний аспект політичного мовлення;
- 2.3. Стилiстичний аспект політичного мовлення.

Як зазначено в науковій літературі з проблем мовознавства, мова має чотирирівневу (чотириярусну) будову. Найнижчим рівнем є фонологічний, далі йде морфологічний, відтак лексико-семантичний, і найвищим рівнем є синтаксичний [17, с. 34]. Стилiстикою ж, за твердженням І. Арнольд, називається галузь лінгвістики, що досліджує принципи й ефект вибору та використання лексичних, граматичних, фонетичних і взагалі мовних засобів для передачі думки й емоції в різних умовах спілкування [1, с. 13]. Інакше кажучи, стилістичний аспект є найбільш загальним, оскільки стилістичні особливості виявляються на всіх рівнях структури мови. У цьому випадку запропонований розподіл не викликає заперечень, оскільки здобувачкою спочатку проаналізовано особливості політичного мовлення на рівні символів, потім – на рівні граматичної будови, а тільки в останню чергу – на стилістичному рівні. Таким чином, у процесі рубрикації тексту розділу автор має **врахувати послідовність прояву складових загальної основи** поділу.

Утім, зазначимо, що аналізована робота, на наш погляд, є прикладом надмірної деталізації тексту. Так, підрозділ „Граматичний аспект політичного мовлення” представлено двома частинами: „Використання займенників „я” / „ми” та „Використання вставних уточнень і протиставлень”. На наш погляд, такий розподіл є надто детальним, оскільки й використання особових займенників, і використання уточнень та протиставлень належать до граматичного аспекту політичного мовлення. З огляду на вищевикладене зазначені частини можна було подати в межах одного підрозділу без будь-якого поділу.

Одначе, якщо дослідник вважає, що запропоновані частини висвітлюють певні особливості матеріалу підрозділу та не можуть бути логічним продовженням одна одної, то поділ підрозділу на частини може бути цілком правомірним. Таким чином, одним з ключових правил підготовки практичної частини магістерського дослідження з англійської філології є **дотримання автором принципів обґрунтованості та достатності при рубрикації** тексту.

Той же самий принцип застосовується й під час наведення ілюстративного матеріалу. Практика наукового керівництва дослідженнями студентів магістратури спеціальності „Мова та література (англійська)” показує, що молоді дослідники часто-густо наводять велику кількість ілюстративного матеріалу для підтвердження певної позиції. У результаті таких підхід призводить до суттєвого переобтяження основного тексту роботи. На наш погляд, автор має не стільки добирати й представляти факти, а насамперед систематизувати й **вивести** на їхній основі „**нове знання**”.

Якщо в магістранта є намір використати в дослідженні весь зібраний ілюстративний матеріал, то він може розмістити частину матеріалу в додатках до роботи, зробивши при цьому відповідні посилання в основному тексті. Отже, у процесі підготовки практичної частини магістерської роботи з філології особливої актуальності набуває необхідність **дотримання** здобувачем освітньо-кваліфікаційного рівня **принципів обґрунтованості та достатності при наведенні ілюстративного матеріалу**.

У практичному розділі дослідження з **методики викладання** англійської (у деяких випадках – іноземної) мови чи **фахової підготовки**, як правило, подаються **власні методичні розробки** вирішення **загальної проблеми** магістерської роботи. Одним з ключових

завдань підготовки практичної частини магістерського дослідження з методики викладання / фахової підготовки є формулювання заголовка та рубрикація розділу. У заголовку практичної частини роботи з методики викладання мають бути представлені такі аспекти:

- **ЯКИМ ЧИНОМ** навчаємо / формуємо (відображення засобів / способів розв'язання загальної проблеми дослідження);

- **ЧОГО** навчаємо / **ЩО** формуємо (відображення вміння або навички, навчання якої присвячене дослідження);

- **КОГО / ДЕ** навчаємо або формуємо (визначення ситуації, у якій розв'язується проблема, та/або групи, у якій проводиться експериментальна робота). Зауважимо, що кінцева мета дослідження та дослідницьке поле формують загальну проблему дослідження.

Проілюструємо процедуру формулювання заголовка практичної частини магістерської роботи цього напрямку на прикладах робіт, поданих останнім часом до захисту. Так, заголовок практичного розділу роботи „Діагностика навчальної діяльності викладача англійської мови” мав назву „Зміст і методи діагностики навчальної діяльності викладача”. Автор чітко показує, що практичну роботу спрямовано **на діагностику навчальної діяльності викладача** англійської мови, що вважається **загальною проблемою дослідження**. У той же час, на думку здобувача, розв'язання поставленої проблеми передбачає **визначення змісту й методів діагностики** та практичної реалізації останніх у навчально-виховному процесі (**засобу** досягнення кінцевої мети наукової розвідки).

Іншим удалим прикладом формулювання заголовка практичної частини магістерської роботи з методики викладання є заголовок дослідження „Навчання

аудіювання в руслі комунікативно орієнтованої методики”. Розділ має назву „Формування практичних умінь аудіювання учнів”. Як бачимо, у назві відображено **загальну проблему** дослідження – **навчання аудіювання**. Крім того, із заголовка зрозуміло, що студентка має на меті висвітлювати **методи / способи формування** в учнів **умінь з аудіювання**.

З огляду на вищевикладене запропонований студенткою заголовок розділу вважаємо абсолютно доцільним. Отже, назва практичного розділу магістерської роботи з методики викладання англійської мови має бути сформульована приблизно таким чином:

а) „Розробка **засобу / способу** розв’язання **загальної проблеми** дослідження”;

б) „**Засіб / Спосіб** розв’язання **загальної проблеми** дослідження”;

в) „Практична реалізація **засобу / способу** розв’язання **загальної проблеми** дослідження”;

г) „**Формування вмінь**, що сприяють розв’язанню **загальної проблеми** дослідження”.

Важливою проблемою, перед якою постає студент магістратури під час підготовки роботи з методики викладання, є проблема поділу тексту практичної частини наукового дослідження на підрозділи. Як уже зазначалося, найбільш ефективним способом **рубрикації** тексту вважається **поділ за завданнями** до магістерської роботи. Представлення підрозділів практичної частини визначається зазвичай авторським задумом, і тут не існує (і не може існувати) будь-яких непорушних, раз і назавжди встановлених правил та норм. Утім, як і в дослідженнях з філології, у роботах з методики викладання також потрібно **визначити загальну основу** рубрикації, складові (частини) якої, як правило, є підрозділами практичного розділу.

У методичних наукових розвідках загальною основою виступатиме **практична робота** здобувача з вирішення проблеми дослідження. Частинами основи поділу в цьому випадку можуть бути **аналіз чинників впливу** на досліджувану проблему, **опис змісту** роботи, **аналіз ефективності** проведеної роботи та, можливо, **надання** за результатами дослідження **методичних рекомендацій** з розв'язання актуальної проблеми методики викладання англійської мови.

Важливу роль у представленні змісту та рубрикації практичного розділу магістерської роботи з методики викладання англійської мови відіграє також **урахування** здобувачем **причинно-наслідкового характеру** й **послідовності** поділу. Ми з'ясували, що складовими практичної частини дослідження в царині методики є, по-перше, викладення змісту роботи; по-друге, аналіз результативності останньої; по-третє, надання за результатами дослідження методичних рекомендацій.

Зміст практичної частини магістерської роботи з методики викладання англійської мови / фахової підготовки має бути представлено такими складовими:

– **ЗМІСТ РОБОТИ** (висвітлюється сутність методичних розробок, а також зміст і хід роботи з їхнього впровадження) – представлення складової є обов'язковим;

– **РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ РОБОТИ** (аналіз ефективності проведеної роботи);

– **МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ / ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ** (що виступають результатом проведеної практичної роботи) – представлення складової визначається творчим задумом здобувача й окресленими у вступі завданнями дослідження.

Звичайно, питання рубрикації тексту знаходяться цілком в компетенції автора. Водночас наведена послідовність представлення складових розділу є

обов'язковою для дотримання молодими дослідниками. З огляду на вищевикладене прикладом удакої рубрикації тексту практичного розділу магістерської роботи можна вважати магістерську роботу „Сучасні технічні засоби в навчанні англійської мови у вищому педагогічному навчальному закладі”. Практична частина роботи представлена двома підрозділами – „Технологія використання відеометоду на заняттях з англійської мови у вищому педагогічному навчальному закладі” та „Можливості сучасного комп'ютерного посібника з англійської мови в організації позааудиторної роботи для першокурсників у вищому педагогічному навчальному закладі”. Як бачимо, авторка дотримується причинно-наслідкового характеру рубрикації, оскільки описує спочатку зміст проведеної роботи, а потім подає опис посібника, розробленого нею за результатами роботи.

Іншим удалим прикладом рубрикації тексту розділу методичного спрямування виступає магістерська робота „Формування професійної компетенції майбутнього викладача іноземних мов проектними технологіями”. Практичний розділ роботи представлено двома підрозділами – „Проектна діяльність як чинник формування професійної компетенції майбутнього викладача іноземної мови” та „Використання проектів для формування професійної компетенції”. У першому підрозділі практичної частини авторка описує хід власної роботи з формування професійної компетенції майбутніх учителів іноземної мови за допомогою методу проектів. У другому ж підрозділі за результатами власних наукових пошуків формулюються вказівки (рекомендації) з використання проектної методики в підготовці вчителів іноземної мови.

Особливістю практичного розділу магістерської роботи з методики викладання / фахової підготовки є

презентація й аналіз методичних розробок з розв'язання актуальної проблеми дослідження. Порівняно з роботою філологічного спрямування наукова розвідка з методики характеризується більшою практичною зорієнтованістю. Інакше кажучи, у практичному розділі автору обов'язково треба **запропонувати „нове знання”** (нові підходи до організації навчального процесу, системи вправ тощо), що є **цінним** насамперед для **шкільної та вузівської практики**.

Практика наукового керівництва магістерськими дослідженнями з методики викладання показала, що молоді дослідники достатньо часто наводять **велику кількість фактичного матеріалу** (прикладні розроблені ігор тощо). Водночас, такий обсяг фактажу не завжди супроводжується поясненнями автора в контексті власної наукової позиції. Інакше кажучи, здобувач не надто переймається систематизацією матеріалу й **виведенням „нового знання”**.

Наведення великої кількості власних методичних розробок призводить до суттєвого переобтяження основного тексту роботи. Маючи на меті використати в дослідженні весь фактичний (ілюстративний) матеріал, магістрант може розмістити частину матеріалу в додатках до роботи, зробивши при цьому відповідні посилання в основній частині. Утім, інший тип помилки в наведенні фактичного матеріалу полягає в **недостатності** останнього. Так, у процесі підготовки магістерського дослідження з проблем використання проектної методики у формуванні соціокультурної компетенції учнів студентка магістратури збиралася проводити практичну роботу на основі лише одного розробленого нею проекту. У процесі консультування науковий керівник указав здобувачці на необхідність проведення дослідження на основі не одного, а принаймні кількох типів проектів.

Таким чином, підготовка практичної частини магістерського дослідження з методики викладання англійської мови передбачає **дотримання** автором **принципів обґрунтованості** та **достатності** при **наведенні фактичного матеріалу**.

Невід'ємною складовою написання практичного розділу роботи з методики є **аналіз ефективності** запропонованих молодим дослідником **розробок**. **Діагностика** дієвості проведеної практичної **роботи** має **здійснюватися** виключно **на основі об'єктивних показників**. Так, наприклад, неможливо в якості показника ефективності проведеної практичної роботи з навчання школярів письма як виду мовленнєвої діяльності обирати зацікавленість учнів у вивченні іноземної мови. Справа в тому, що обраний показник є суб'єктивним (ставлення дітей до вивчення мови) та не відображає змін у рівні володіння ними писемним мовленням. Результативність дослідження має оцінюватися, насамперед, за кількістю зроблених школярами помилок, що може діагностуватися за допомогою аналізу робіт учнів, методики „експертної оцінки” тощо (об'єктивного показника).

Підсумовуючи вищевикладене, узагальнимо **методичні рекомендації** з підготовки студентами магістратури спеціальності „Мова та література (англійська)” практичної частини дослідження філологічного й методичного напрямку:

- **у заголовку** практичного розділу магістерської роботи необхідно **відобразити загальну проблему** дослідження та **дослідницьке поле** (філологія) чи **засоби / способи** її вирішення (методика викладання англійської мови);
- **поділ** тексту на підрозділи доцільно **здійснювати за завданнями** до магістерської роботи;

- автор має **визначити загальну основу** рубрикації, складові (частини) якої, як правило, виступають підрозділами практичного розділу;

- у дослідженнях із **філології** загальною основою може бути рівень реалізації філологічного явища в межах дослідницького поля, основою рубрикації практичної частини робіт з **методики викладання** англійської мови зазвичай є **практична робота** здобувача з вирішення проблеми дослідження;

- у процесі **поділу** тексту на підрозділи молодому досліднику необхідно **враховувати причинно-наслідковий характер** і дотримуватися правила **послідовності поділу**;

- підготовка практичної частини магістерської роботи передбачає **виведення** здобувачем „**нового знання**”;

- у процесі написання тексту розділу особливої актуальності набуває питання **дотримання** автором **принципів обґрунтованості** та **достатності** при наведенні фактичного (ілюстративного) **матеріалу**;

- **аналіз ефективності** молодим дослідником власних **розробок** з методики викладання англійської мови має **здійснюватися** виключно **на основі об’єктивних показників**.

Однією з ключових проблем підготовки студентами магістратури спеціальності „Мова та література (англійська)” наукових робіт постає проблема **організації й проведення експерименту**. Зауважимо, що кількість магістерських досліджень, які відзначаються високим рівнем організації експериментальної роботи, є порівняно невеликою. На наш погляд, така ситуація зумовлюється принаймні двома причинами. По-перше, проведення експерименту вимагає достатньо доброї теоретичної та методичної підготовки автора, обізнаності здобувача з

логікою експериментальних досліджень. По-друге, труднощі проведення експерименту криються в необхідності перевірити на практиці результати роботи, що потребує достатнього часу для підготовки такого дослідження. У зв'язку з вищевикладеним **експериментальні** магістерські роботи зазвичай стають продовженням чи поглибленням наукового пошуку студента, започаткованого в курсових (дипломних) проектах.

У практичній частині **експериментальних** наукових робіт висвітлюється хід і результативність проведеного **експерименту** з розв'язання загальної проблеми дослідження. Загальна проблема відображається в темі (назві) роботи. Такою проблемою може бути формування певних професійних якостей, навичок, готовності до професії тощо. У заголовку практичної частини **дослідної** роботи мають бути представлені такі аспекти:

- **ЗА РАХУНОК ЧОГО** формуємо (відображення засобу чи способу (умови, модель) розв'язання загальної проблеми дослідження);

- **ЩО** формуємо (відображення якості, на формування якої спрямоване дослідження – кінцевої мети наукового пошуку);

- **У КОГО / ДЕ ФОРМУЄМО** (визначення ситуації, у якій розв'язується проблема, та / або групи, у якій проводиться експериментальна робота). Зауважимо, що кінцева мета дослідження та дослідницьке поле формують загальну проблему дослідження.

Проілюструємо процедуру формулювання заголовка практичної частини магістерської роботи **експериментального** характеру на прикладі кандидатської дисертації Ю. Коган „Країнознавство як компонент професійної підготовки вчителів іноземної мови у вищих

навчальних закладах” [16]. **Загальною проблемою** дослідження, відображеною в його меті, виступає **формування країнознавчої компетентності вчителів іноземної мови у вищому навчальному закладі**. У той же час, на думку авторки, ефективне формування країнознавчої компетенції в практиці професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови стає можливим за певних **педагогічних умов**, що сформульовані в гіпотезі роботи та є **засобом** досягнення кінцевої мети останньої. Отже, запропонований авторкою варіант заголовка практичної частини – „Педагогічні умови формування країнознавчої компетентності в процесі підготовки вчителів іноземної мови” – видається нам цілком слушним. Назва практичної частини магістерської роботи **експериментального** характеру може бути сформульованою таким чином:

а) „**Засіб / спосіб** розв’язання загальної проблеми дослідження”;

б) „Експериментальна перевірка **засобу / способу** розв’язання загальної проблеми дослідження”;

в) „Практична реалізація **засобу / способу** розв’язання загальної проблеми дослідження”.

Необхідність рубрикації тексту вимагає **визначення загальної основи** поділу, складові якої виступатимуть підрозділами практичного розділу. В **експериментальних** дослідженнях загальною **основою** вважається безпосередньо **експериментальна робота** з вирішення проблеми дослідження, а її складовими – **етапи роботи**. Зазвичай, експеримент складається з чотирьох послідовних етапів, а саме:

– **ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTІ / ВИЯВУ** певної якості (проводиться до початку втілення авторських розробок – до початку формувального етапу педагогічного експерименту);

– ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РЕАЛІЗАЦІЯ запропонованих новацій (утілення автором власних ідей та розробок у навчально-виховний процес з метою розв’язання проблеми дослідження);

– ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ з розв’язання проблеми дослідження / формування якості (використання автором різноманітних методик для визначення ефективності / неефективності запропонованих ідей чи розробок);

– ВИРОБЛЕННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ з розв’язання проблеми дослідження (відбувається на основі аналізу проведеної експериментальної роботи).

Звичайно, питання поділу (рубрикації) тексту практичного розділу знаходяться в компетенції здобувача, але наведена вище послідовність обов’язково має бути дотримана при підготовці **експериментальної** частини дослідження. Таким чином, одним з ключових правил рубрикації практичної частини магістерської роботи **експериментального** характеру стає **врахування** здобувачем **причинно-наслідкового характеру й послідовності поділу**.

Робота з формування певної якості / навички, що є кінцевою метою наукового пошуку студента магістратури, має розпочинатися з оцінки існуючого стану проблеми. Інакше кажучи, перш ніж упроваджувати в навчально-виховний процес власні розробки з розв’язання проблеми дослідження, варто зробити попередній аналіз сформованості / вияву певної якості.

Констатація стану проблеми (діагностика рівня сформованості якості) вимагає знаходження ознак (критеріїв), за якими можна було б зробити висновок про вихідний рівень розвитку проблеми. У науковій літературі термін „критерій” (від *грецьк.* „kriterión” – „засіб судження,

прийняття рішення”) трактується як *головна ознака, на основі якої відбувається оцінювання, визначення або класифікація предметів, явищ, якостей; засіб вимірювання* [2, с. 471]. Сутнісними ознаками будь-якого критерію є *повнота* (критерій має досить повно відобразити сутність явища, що аналізується); *достовірність та об’єктивність* (критерій має сприяти отриманню об’єктивних даних про стан розвитку якості, що діагностується). Успішність констатувального етапу педагогічного експерименту передбачає знаходження величини, що давала змогу оцінити ступінь прояву в особистості певної головної ознаки (критерію). Такою величиною є показник сформованості / вияву якості, формування якої є загальною проблемою роботи студента магістратури. У науковій літературі термін „показник” визначається як *дані, на підставі яких можна робити судження про розвиток, хід, стан чогось* [24, с. 201]. Визначення критеріїв та показників сформованості якості / навички тощо дає змогу здійснити змістове наповнення *рівнів* сформованості й розпочати експериментальну роботу.

Проведення формувального експерименту й аналіз його ефективності вимагає створення експериментальної групи (групи, де впроваджуватимуться авторські наукові розробки магістранта) та контрольної групи (яка буде вчитися за звичайною програмою). Мета створення таких груп полягає в тому, щоб наприкінці експериментальної роботи зіставити дані про рівень сформованості певної якості в групах, де впроваджувалися розробки, та в групах, де вони не впроваджувалися. На основі зіставлення отриманих даних робиться висновок про ефективність або неефективність запропонованих новацій.

При формуванні експериментальної та контрольної груп слід виходити з таких ключових позицій:

- кількість учасників експериментальної групи (ЕГ) має дорівнювати кількості учасників у контрольній групі (КГ);

- учасники експериментальної та контрольної груп мають бути приблизно одного віку, що є свідченням приблизно однакового рівня знань, життєвого досвіду та подібних психофізіологічних характеристик;

- на початок формувального етапу експерименту експериментальна та контрольна групи мають відрізнятися несуттєво.

Об'єктивність отриманих даних про вихідний рівень сформованості певної якості / навички та аналіз результативності проведеної експериментальної роботи забезпечується шляхом застосування комплексу взаємопов'язаних методів. Найчастіше в експериментальних магістерських дослідженнях зі спеціальності „Мова та література (англійська)” використовуються методи анкетування та тестування. З огляду на вищевикладене розглянемо особливості використання цих методів під час проведення експерименту.

Діагностичним інструментом *анкетування* є **анкета**. У науковій літературі з проблем організації експерименту анкета трактується, з одного боку, як опитувальний лист для отримання даних про респондента; з іншого – складений дослідником список питань, відповіді на які слугують матеріалом для узагальнень [3, с. 25].

Надійність (об'єктивність) отриманих з анкети даних визначається в першу чергу тим, наскільки грамотно її було складено. Авторів слід завжди пам'ятати, що чистота опитування (отримання найбільш повних і відвертих відповідей на поставлені питання) суттєво підвищується в тому випадку, коли забезпечується **анонімність анкети**. Інакше кажучи, якщо опитані мають

право не називати себе, то вони можуть відповісти більш правдиво та відверто.

Недостовірність результатів анкетування часто-густо зумовлюється, по-перше, незрозумілістю для опитаних мети запропонованої анкети; по-друге, нерозумінням респондентами сутності явищ, що діагностуються. Свідома ж позиція учасників дослідно-експериментальної роботи щодо аналізованого явища, якості уможливується у випадку **роз'яснення** автором **кінцевої мети** анкетування та **наведення тлумачення сутності** явища, що є об'єктом дослідження.

Повнота отриманих з анкет даних залежить також і від наданої респондентам можливості чітко задекларувати власну позицію щодо проблеми дослідження. Одним з найбільш ефективних шляхів виявлення справжньої думки опитуваного щодо певного явища є **включення дослідником до змісту анкети різних видів питань**.

У науковій літературі з проблем методології й методів експериментального дослідження виділяються такі види питань відповідно до їх побудови: відкриті, закриті, напівзакриті, питання-фільтри, питання на ранжування [23].

Відкритими називаються питання, що передбачають висловлення респондентом власної думки (надання власної відповіді) щодо певного явища або факту. Відкриті питання не мають варіантів відповідей. *Закритими* вважаються питання, які мають заздалегідь сформульовані варіанти відповідей. *Напівзакриті* питання відрізняються від закритих тим, що поряд зі списком відповідей мають також графу „інше”, у якій респондент може відобразити власне бачення суті питання. *Питання-фільтри* мають на меті спочатку з'ясувати, чи знайомий опитуваному факт, про який ідеться. У випадку ствердної відповіді респонденту пропонують надати власну оцінку

факту. *Питання на ранжування* використовуються тоді, коли необхідно виявити найбільш значущі для учасника опитування варіанти відповідей. Відповідаючи на такий тип питань, опитаний має проставити для кожної відповіді певний номер з огляду на значущість варіанта для самого себе.

Отриманню достовірних даних щодо проблеми дослідження сприятиме, на наш погляд, також і **мінімалізм анкети**. Практика наукового керівництва магістерськими роботами показала, що магістранти відчували певні труднощі в процесі анкетування. Ці труднощі були викликані або достатньо громіздкими формулюваннями питань, або завеликою кількістю останніх. У результаті респонденти не завжди розуміли сутність питань і не могли дати адекватну відповідь або не встигали впоратися з питаннями анкети.

Визначальною характеристикою будь-якого діагностичного матеріалу має бути об'єктивність останнього. Інакше кажучи, анкета має допомогти дослідникові виявити реальний стан речей, показати ситуацію такою, якою вона є. У зв'язку з цим зміст анкети має повністю **виключати вплив суб'єктивної оцінки** – оцінки респондентом самого себе. На наш погляд, ключовою ознакою грамотно розробленої анкети має стати **нівелювання автором ефекту „соціальної бажаності”**. Наприклад, неможливо оцінити рівень володіння респондентом іноземною мовою, поставивши питання „Ви добре володієте іноземною мовою?” Справа в тому, що, як свідчить досвід експериментальної роботи, у більшості випадків на поставлене питання буде надано ствердну відповідь. Причини цього криються виключно в суб'єктивізмі учасника опитування: по-перше, можливо, він справді вважає, що добре володіє мовою (навіть припускаючись численних помилок); по-друге, позитивна

відповідь може бути результатом небажання респондента визнати власні помилки.

Окреслених вище вимог до підготовки анкет слід також дотримуватися й у процесі застосування *методу експертних оцінок*, який, як правило, ґрунтується на аналізі анкет. Єдина відмінність між анкетуванням і методом експертних оцінок полягає в тому, що перший метод орієнтований на опитування цільової групи – людей, на яких буде націлено експериментальну роботу. Другий же метод передбачає опитування компетентних і незалежних спеціалістів з метою об'єктивізації існуючого стану речей, сформованості певної якості або навички тощо.

Одним з методів діагностики вихідного рівня прояву якості й з'ясування кількісних та якісних змін, що відбулися в результаті проведення дослідної роботи, є *тестування*. Тестування дозволяє виявити рівень знань, умінь та навичок, здібностей та інших якостей особистості на основі аналізу результатів виконання опитаними спеціально підготовлених завдань. Такі завдання називаються **тестами**.

Використання здобувачем тестів у процесі проведення дослідно-експериментальної роботи має бути підпорядковано низці **правил**. Як уже зазначалося, аналіз вираженості явища здійснюється за певними критеріями та показниками, що уособлюють аспекти його прояву. Об'єктивність результатів діагностики в першу чергу залежить від того, наскільки повно тестовий матеріал відображає визначені аспекти. Таким чином, одним з правил використання здобувачем методу тестів є **відповідність змісту тестової методики критеріям (показникам)**, за якими аналізується явище.

Практика наукового керівництва дослідженнями студентів магістратури спеціальності „Мова та література

(англійська)” показує, що молоді дослідники нерідко страждають своєрідним „науковим максималізмом”. Це виявляється в їхньому намаганні суттєво переробити відомі наукові факти та здобутки. З одного боку, такий підхід необхідно вітати, оскільки наука становить процес постійного пошуку невідомого, вироблення нового знання. Водночас, обстоювання вищеназваної позиції в процесі тестування навряд чи можна вважати вдалим.

Визначальними характеристиками будь-якого тесту є його **надійність** і **валідність**, що передбачає можливість отримання за допомогою тесту найбільш об’єктивних даних. Як правило, достовірність результатів забезпечується за рахунок використання тестів, які пройшли перевірку часом і практикою. Інакше кажучи, авторів дослідження доцільно спиратися на тести, які застосовуються в дослідно-експериментальних роботах різного рівня протягом тривалого часу та є відомими серед наукової громадськості. Звичайно, тести можна модифікувати й адаптувати відповідно до завдань дослідження. Водночас, основу запропонованої методики має складати апробований (відомий) матеріал.

Студенти магістратури достатньо часто висловлюють побоювання стосовно того, що використання наявних розробок стане підставою для звинувачення їх у плагіаті. Маємо зауважити, що подібна точка зору є абсолютно **хибною**. Запропоновані автором новачії зазвичай відображаються в змісті експериментальної роботи. Діагностика ж у цілому та її інструментарій зокрема слугують за великим рахунком засобом визначення ефективності або неефективності проведеного дослідження. З огляду на вищевикладене цілком правомірним вважається використання існуючих тестових методик.

Як зазначають фахівці з методології й методів дослідно-експериментальної роботи, у результаті тестування отримують певну кількісну характеристику, яка показує ступінь вияву в людині особливості, що діагностується [11, с. 100]. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема наявності чіткої та зрозумілої шкали підрахунку результатів тесту. На наш погляд, наявністю такої шкали можуть похвалитися лише давно розроблені тести. Студенти магістратури зазвичай стикаються з певними труднощами в розробці системи підрахунку даних. Таким чином, правилом використання методу тестів у дослідницькій роботі студента магістратура є **опора** молодого дослідника **на відомі та апробовані тестові методики з можливою їхньою адаптацією до завдань дослідження**.

Ефективність запропонованих автором наукових розробок підтверджується наявністю в членів експериментальної групи якісних і кількісних змін після формувального етапу експерименту порівняно з учасниками контрольної групи. Результативність проведеної роботи можна визначити лише за умови, якщо здобувачем використовувалися одні й ті ж тестові методики як під час діагностики сформованості певної якості (констатувальний зріз), так і після формувального етапу експерименту (контрольний зріз). Таким чином, одним з ключових правил використання в експериментальній роботі методу тестів є **ідентичність діагностичних тестових методик**, які застосовуються на початку та в кінці експерименту.

Підсумовуючи вищевикладене, узагальнимо **методичні рекомендації** з організації та проведення студентами магістратури спеціальності „Мова та література (англійська)” **дослідно-експериментальної роботи**:

• **експериментальна робота** зазвичай має складатися з чотирьох взаємопов'язаних **етапів**, а саме: а) **діагностика** сформованості (вияву) певної якості; б) **експериментальна реалізація** авторських розробок, їхнє втілення в навчальний процес; в) **оцінка результативності** проведеної експериментальної роботи; г) **вироблення методичних рекомендацій** з розв'язання проблеми дослідження;

• **діагностика** сформованості (вияву) якості вимагає від студента магістратури **визначення критеріїв та показників** сформованості;

• на основі **визначених критеріїв та показників** необхідно **здійснити змістове наповнення рівнів** сформованості;

• для проведення дослідно-експериментальної роботи здобувач має **сформувати експериментальну та контрольну групи**;

• **кількість учасників експериментальної групи** має дорівнювати **кількості учасників у контрольній групі**;

• **учасники експериментальної та контрольної груп** мають бути **приблизно одного віку**, характеризуватися **приблизно однаковим рівнем знань, життєвого досвіду**;

• на початок **формувального етапу експерименту** експериментальна та контрольна групи мають **відрізнятися несуттєво**;

• **реалізація експериментальної роботи** має базуватися на **використанні різних емпіричних методів**;

• **забезпечення об'єктивності результатів анкетування** вимагає від здобувача виконання таких вимог під час розробки анкети: 1) **дотримання** принципу **анонімності** респондента; 2) **роз'яснення** автором **кінцевої мети** анкетування; 3) **наведення тлумачення**

сутності явища, що є об'єктом дослідження; 4) включення дослідником до змісту анкети різних видів питань; 5) мінімалізм анкети; 6) нівелювання автором анкети впливу суб'єктивних чинників під час відповіді респондента на поставлені питання;

- зміст тестової методики має відповідати критеріям (показникам), за якими діагностується рівень сформованості якості (явища);

у дослідницькій роботі студент магістратури має спиратися на відомі та апробовані тестові методики з можливою їхньою адаптацією до завдань дослідження;

- для аналізу ефективності (результативності) проведеного дослідження на початку та в кінці експерименту мають використовуватися ідентичні тестові методики.

Як і теоретичний, практичний розділ магістерського дослідження також має завершуватися **короткими висновками**. Висновки до розділу доцільно формулювати за поставленими у вступі завданнями. Оптимізацією роботи над висновками до практичного розділу стане **чітке визначення** молодим дослідником „**нового знання**”, що міститься в кожному з підрозділів.

Практична частина є невід'ємною складовою та віддзеркаленням важливості проведеного дослідження, оскільки саме в ній більшою мірою містяться запропоновані автором нові ідеї та підходи щодо розв'язання поставленої проблеми. Маємо надію, що викладений матеріал стане в нагоді студентам магістратури під час їхньої роботи над практичним розділом власної науково-дослідницької праці.

РОЗДІЛ 3

ЗАХИСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

3.1. Підготовка до захисту магістерської роботи (попереднє обговорення, написання відгуку науковим керівником, рецензування, текст доповіді)

Першим етапом підготовки магістерської роботи до захисту можна вважати її **попереднє обговорення** на відкритому засіданні кафедри, яке відбувається, як правило, не пізніше, ніж за два тижні до призначеної дати захисту. Метою попереднього розгляду є експертиза відповідності рівня магістерської роботи встановленим вимогам, апробація доповіді магістранта, рівня його готовності до відповідей на можливі запитання членів державної екзаменаційної комісії.

Процедура обговорення на кафедрі схожа з процедурою захисту тільки в дещо спрощеній формі. Вона включає уважне вивчення викладачами змісту й оформлення магістерської роботи, заслуховування доповіді, постановку запитань доповідачу. Рішення про допуск магістерської роботи до захисту на відкритому засіданні державної екзаменаційної комісії ухвалюється відкритим голосуванням за умови, якщо його підтримує проста більшість членів кафедри та присутніх наукових керівників

Якщо магістерська робота не відповідає встановленим вимогам, кафедра може ухвалити рішення про її недопущення до захисту.

Повністю оформлену магістерську роботу слухач магістратури представляє **науковому керівнику** для отримання **відгуку**. Текст відгуку подається у вільній формі, однак обов'язковими для оцінки повинні бути такі

сторони роботи, як її актуальність, практична й теоретична значущість, використана методологія, методи, одержані результати та, зазвичай, особисті властивості магістранта як науковця. Тому відгук може включати такі моменти: актуальність теми; короткий критичний огляд змісту окремих частин магістерської роботи; значущість висновків і практичних рекомендацій, основних результатів дослідження; коротка атестація автора роботи; недоліки, допущені магістрантом; загальна оцінка магістерської роботи.

Загальний обсяг відгуку – 1 – 2 сторінки. Якщо відгук наукового керівника негативний, магістерська робота знімається із захисту.

Підготовлена до захисту робота підлягає обов'язковому **рецензуванню**. При складанні рецензії слід мати на увазі, що магістерська робота є кваліфікаційною й розглядається як заключний етап підготовки майбутнього магістра й підстава для видачі відповідного диплома.

Рецензентом має бути фахівець у цій галузі. Рецензії передую уважний розгляд усіх розділів роботи, виявлення позитивних моментів і недоліків щодо теоретичної й практичної частини та її оформлення. Рецензент пропонує державній екзаменаційній комісії відповідну оцінку магістерської роботи. Зауважимо, що в разі отримання негативної рецензії від фахівця відповідної кваліфікації кафедра за побажанням магістранта зобов'язана дозволити захист.

Загальний обсяг рецензії не лімітується. Проте рекомендується утримуватися як від надмірно коротких, так і від дуже докладних рецензій, від переказу роботи або викладу подробиць, що не мають істотного значення для загальної оцінки проведеного дослідження.

Останньою важливою стадією підготовки захисту магістерського дослідження є написання **тексту доповіді**,

підготовка якого можлива лише за умови повної готовності роботи.

Структура доповіді має включати три взаємопов'язані частини:

а) вступна, у якій визначається актуальність обраної теми, презентується науковий апарат (об'єкт і предмет дослідження, мета, завдання, методи тощо);

б) результативна, яка базується на загальних висновках дипломної роботи й презентує теоретичні та практичні досягнення автора;

в) заключна, у якій формулюються основні положення щодо значення проведеного дослідження та можливостей подальшої наукової розробки проблеми.

Зазвичай, час оголошення доповіді не перевищує 10 – 12 хвилин. Текст доповіді повинен розкривати суть, теоретичне й практичне значення проведеної роботи та базуватися на результатах наукових досліджень. Доповідь починається зі слів: „Шановний голову, шановні члени державної екзаменаційної комісії, шановні присутні, Вашій увазі пропонуються результати магістерського дослідження (далі вказується тема магістерської роботи, П.І.Б. магістранта)” та закінчується словами: „Доповідь закінчено, дякую за увагу”.

3.2. Порядок захисту магістерської роботи

Захист магістерської роботи відбувається на відкритому засіданні державної екзаменаційної комісії (ДЕК), яка створюється як єдина для всіх форм навчання (денної, заочної (дистанційної) та екстернату), організовується щорічно й діє протягом календарного року. Персональний склад членів ДЕК та графік роботи комісії затверджується ректором вищого навчального

закладу й доводиться до загального відома не пізніше, ніж за місяць до початку роботи.

Процедура проведення захисту магістерської роботи детально регламентована „Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах”, яке поширюється на всі навчальні заклади України незалежно від їх форми власності й підпорядкування.

Засідання державної екзаменаційної комісії веде голова або його заступник (при відсутності голови ДЕК). Якщо відсутні голова державної екзаменаційної комісії та його заступник одночасно, засідання не проводиться. Чисельність присутніх членів державної екзаменаційної комісії повинна бути не менше половини її складу.

Голова ДЕК починає засідання повідомленням про наявність кворуму та оголошенням порядку денного. Після цього оголошуються дані з магістерської роботи, що розглядається (П.І.Б. магістранта, тема роботи, оцінка наукового керівника й рецензента, наявність публікацій) та **надається слово пошукувачеві**.

Пошукувач зачитує текст доповіді. Наголосимо, що наукову доповідь важливо належним чином не тільки підготувати, але й представити. Тому магістрант повинен дотримуватись основних правил публічного виступу, а саме: доповідь повинна бути добре аргументованою, зрозумілою широкій аудиторії слухачів; під час виступу бажано дивитись на присутніх і спостерігати за їх реакцією; говорити треба чітко, упевнено, емоційно, у нормальному темпі. Необхідно також відповідально поставитися до власного зовнішнього вигляду.

Після доповіді магістрант **відповідає на запитання** членів ДЕК та присутніх. Відповідаючи на запитання, слід пам'ятати про таке: запитання члена ДЕК треба прослухати до кінця та за необхідності записати його;

якщо запитання не зрозуміле, треба попростити повторити або перефразувати його; якщо запитань було кілька, то відповідати можна в будь-якому порядку; відповідь повинна бути чіткою, аргументованою та короткою. У процесі відповіді в члена ДЕК можуть з'явитися додаткові запитання, на які магістрантові теж необхідно належним чином відреагувати.

Після відповідей на всі запитання головуєчий надає слово **науковому керівнику**, який у своїй промові стисло дає загальну оцінку якості магістерської роботи й характеристику магістранту як майбутньому фахівцю та досліднику.

У **виступі рецензента** розкривається ступінь самостійності магістерського дослідження, теоретична й практична значущість одержаних результатів, їхня обґрунтованість, указується на недоліки, висловлюються побажання.

При відсутності на захисті наукового керівника та рецензента зміст рецензії чи відгуку зачитується головою державної екзаменаційної комісії.

Голова ДЕК зобов'язаний також **надати слово всім присутнім і бажаючим** виступити стосовно змісту магістерської роботи, що захищається.

Після того, як всі бажаючі виступили, доповідачу надається **прикінцеве слово**, у якому автор магістерської роботи висловлює свої висновки щодо результатів обговорення його дослідження, відповідає на всі критичні зауваження рецензентів і виступаючих, пояснює причини недоліків. Висловлюється вдячність голові та членам державної екзаменаційної комісії, науковому керівнику, рецензентам, а також усім, хто брав активну участь і надавав організаційну та методичну допомогу на всіх етапах підготовки й виконання магістерської роботи.

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклади оформлення титульного аркуша та змісту

Міністерство освіти і науки України
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

Кафедра англійської філології

ВАХОВСЬКИЙ
Леонідович

Максим

ДІАГНОСТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

8.030502 0 — мова та література (англійська)
Магістерська робота

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент Федічева Н. В.

Луганськ – 2003

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1 Діагностика педагогічної діяльності як психолого-педагогічна проблема.....	8
1.2 Особливості навчальної діяльності викладача англійської мови	25
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ І МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.	
2.1. Діагностика якості викладання англійської мови	35
2.2. Діагностика педагогічного спілкування викладача англійської мови	48
2.3. Діагностика особистісних якостей викладача англійської мови	66
ВИСНОВКИ	78
ДОДАТКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87

Ministry of Education and Science of Ukraine
Luhansk Taras Shevchenko National University

English Philology Department

Wang Yiyuan

**NONVERBAL COMMUNICATION IN HUMAN
INTERACTION ACROSS CHINESE AND
EUROPEAN CULTURES**

8.030502 – the English language and literature
Master's degree paper

Supervisor: PhD,
assistant professor
Larisa N. Bunina

Luhansk – 2009

CONTENTS

INTRODUCTION	3
CHAPTER 1. NONVERBAL COMMUNICATION AS A FORM OF HUMAN INTERACTION	
1.1. The functions and characteristics of nonverbal communication.....	6
1.2. The channels of nonverbal communication.....	14
CHAPTER 2. NONVERBAL COMMUNICATION ACROSS CHINEES AND EUROPEAN CULTURES	
2.1. Gestures significance in Chinese and European cultures.....	31
2.2. The peculiarities of nonverbal communication in Chinese and European cultures	40
CONCLUSION	55
APPENDIX	57
BIBLIOGRAPHY	62

Министерство образования и науки Украины
Луганский национальный университет
имени Тараса Шевченко

Кафедра английской филологии

ЛЕБЕДЕНКО Татьяна Александровна

**АНАЛИЗ АНГЛИЙСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ
ЕДИНИЦ, ИМЕЮЩИХ В СВОЕЙ СЕМАНТИКЕ
ЗООМОРФИЧЕСКИЙ КОМПОНЕНТ**

8.030502 язык и литература (английский)
Магистерская работа

Научный руководитель –
кандидат педагогических наук,
доцент Бунина Л. Н.

Луганськ – 2009

СОДЕРЖАНИЕ

ВВЕДЕНИЕ	3
РАЗДЕЛ 1. АНГЛИЙСКАЯ ФРАЗЕОЛОГИЯ КАК ОБЪЕКТ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ	
1.1. Различные подходы к классификации английских фразеологических ед.....	7
1.2. Функционирование зооморфизмов во фразеологии английского языка.....	18
РАЗДЕЛ 2. ОСОБЕННОСТИ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА, ИМЕЮЩИХ В СВОЕЙ СЕМАНТИКЕ ЗООМОРФИЧЕСКИЙ КОМПОНЕНТ	
2.1. Анализ английских фразеологизмов с определенным зооморфическим компонентом, используемых для положи- тельных / отрицательных характеристик человека.....	31
2.2. Семантические особенности английских фразеологических единиц с зооморфическим компо- нентом, характеризующих внешность человека.....	49
ВЫВОДЫ	59
ПРИЛОЖЕНИЯ	61
СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ	67

Додаток Б

Приклади цитування

Приклад прямого цитування

На думку ще одного дослідника Л Маурмана, педагогічна діагностика нерозривно пов'язана зі складанням та оцінкою загального плану проведення занять. Учений наголошує: „Педагогічна діагностика встановлює зв'язок між успішністю та передумовами до навчання, оцінює правильність вибору навчальних цілей або навчально-організаційних заходів на базі визначення умов, у яких протікає навчальний процес” [36, с. 47].

(Цит. за: Mauermann L. Thesen zur Rolle des Lehrers bei Entwicklung und Einsatz Schulischer Entscheidungsverfahren. - In: Berlin : Garten H.-K. Braunschweig, 1977.)

Приклад непрямого цитування

Психологічна діагностика, відзначає Ю. Гільбух, завжди становить науково-практичну діяльність, а постановка діагнозу – практичну дію, засновану на використанні певних наукових знань. Той, хто займається постановкою діагнозу (діагност), не прагне до встановлення й опису загальних закономірностей, його завдання – надати конкретну допомогу в усуненні наявного неблагополуччя, забезпечити надійне функціонування та раціональне використання досліджуваного об'єкта [8, с.7].

(Цит. за: Гильбух Ю. З. Психодиагностика в школе / Ю. З. Гильбух. – М. : Знание, 1989. – 60 с.)

Додаток В

Приклади оформлення списку використаних джерел

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	Шкляр В. Елементал : / Василь Шкляр. – Л. : Кальварія, 2005. – 196, [1]с. – (Першотвір)
Два автори	Суберляк О. В. Технологія переробки полімерних та композиційних матеріалів : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Суберляк, П.І. Баштанник. – Л. : Растр-7, 2007. – 375 с.
Три автори	Акофф Р. Л. Идеализированное проектирование: как предотвратить завтрашний кризис сегодня. Создание будущего организации / Акофф Р. Л. Магидсон Д., Эддисон Г. Д.; пер с англ. Ф.П. Тарасенко. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2007. – XLIII, 265 с.
Чотири автори	Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / Вітвицький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А. – К. : НДІ „Укragропромпродуктивність”, 2006. – 106 с. – (Бібліотека спеціаліста АПК. Економічні нормативи).
П'ять і більше авторів	Психология менеджмента / Власов П. К., Липницкий А. В., Лушихина И. М. и др. ; под ред. Г. С. Никифорова. – 3-е изд. – Харьков : Гуманит. центр, 2007. – 510 с.
Без авторів	Тіло чи особистість? Жіноча тілесність у вибраній малій українській прозі та графіці кінця XIX – початку XX століття:

	антологія / упоряд. : Л. Таран, О. Лагутенко. – К. : Грані-Т, 2007. – 190, [1] с.
Багатотомний документ	Межгосударственные стандарты : каталог в 6 т. / сост. Ковалева И. В., Рубцова Е. Ю. ; ред. Иванов В. Л. – Львов : НТЦ „Леонорм-Стандарт”, 2005. – (Серия „Нормативная база предприятия”). Т. 1. – 2005. – 277 с.
Матеріали конференцій, з'їздів	Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій : зб. наук. пр. / наук. ред. В. І. Моссаковський. – Дніпропетровськ : Навч. кн., 1999. – 215 с.
Препринти	Панасюк М. І. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма – методами / Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. – Чорнобиль : Ін-т пробл. Безпеки АЕС НАН України, 2006. – 7, [1] с. – (Препринт / НАН України, Ін-т пробл. Безпеки АЕС ; 06 – 1).
Депоновані наукові праці	Социологическое исследование малых групп населения / В. И. Иванов и др.; М-во образования Рос. Федерации, Финансовая академия. – М., 2002. – 110 с. – Деп. В ВИНТИ 13. 06. 02, № 145432
Словники	Українсько-німецький тематичний словник / уклад. Н. Яцко та ін. – К. : Карпенко, 2007. – 219 с.
Атласи	Куерда Х. Атлас ботаніки / Хосе Куерда ; пер. з ісп. В. Й. Шовкун. – Х. : Ранок, 2005. – 96 с.
Законодавчі та нормативні	Медицина статистика : зб. норм. док. / упоряд. та голов. ред. В. М. Заболотько. –

документи	К. : МНІАЦ мед. Статистики : Медінформ, 2006. – 459 с. – (Нормативні директивні правові документи).
Стандарти	Якість води. Словник термінів : ДСТУ ISO 6107-1:2004 – ДСТУ ISO 6107-9:2004. – [Чинний від 2005-04-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2006. – 181 с. – (Національні стандарти України).
Каталоги	Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області: каталог-довідник / авт.- упоряд. М. Зобків та ін. – Л. : Новий час, 2003. – 160 с.
Бібліографічні покажчики	Куц О.С. Бібліографічний покажчик та анотації кандидатських дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді Львівського державного університету фізичної культури у 2006 році / О. Куц, О. Вацеба. – Л. : Укр. технології, 2007. – 74 с.
Дисертації	Петров П. П. Активність молодих зірок сонячної маси : дис. ... д-ра фіз.-мат. наук : 01.03.02 / Петров Петро Петрович. – К., 2005. – 276 с.
Автореферати дисертацій	Новосад І. Я. Технологічне забезпечення виготовлення секцій робочих органів гвинтових конвеєрів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. тех. наук : спец. 05.02.08 „Технологія машинобудування” / І.Я. Новосад. – Тернопіль, 2007. – 20, [1] с.
Авторські свідоцтва	А. с. 1007970 СССР МКІ ³ В 25 J 15/00. Устройство для захвата неориентированных деталей типа валов / В. С. Ваулин, В. Г. Кемайки (СССР). –

	№ 3360585/25 – 08 ; заявл. 23.11.81 ; опубл. 30.03.83, Бюл. № 12.
Патенти	Пат. 2187888 Российская Федерация, МПК7 Н 04 В 1/38, Н 04 J 13/00. Приемопередающее устройство / Чугаева В. И. ; заявитель и патентообладатель Воронеж. науч.-исслед. ин-т связи. – № 2000131736/09; заявл. 18.12.00; опубл. 20.08.02, Бюл. № 23 (II ч.).
Частина книги, періодичного, продовжуваного видання	Ма Шуін. Проблеми психологічної підготовки в системі фізкультурної освіти / Ма Шуін // Теорія та методика фізичного виховання. – 2007. – № 5. – С. 12 – 14.
Електронні ресурси	Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі: електронні ресурси в науці, культурі та освіті : (підсумки 10-ї Міжнар. конф. „Крим – 2003”) [Електронний ресурс] / Л. Й. Костенко, А.О. Чекмарьов, А. Г. Бровкін, І. А. Павлуша // Бібл. вісн. – 2003. – № 4. – С. 43. – Режим доступу до журн. : http://www.nbuv.gov.ua/articles/2003/03/klinko.htm .

Додаток Г
Приклад тексту виступу

ВИСТУП

Шановний голово, шановні члени державної екзаменаційної комісії!

Вашій увазі пропонується магістерське дослідження на тему: „Діагностика навчальної діяльності викладача англійської мови”.

Одним з найбільш важливих чинників соціального, економічного й духовного розвитку та інтелектуального відродження суспільства в наш час стають майстерність і особистість учителя. Сучасний учитель має бути готовий до реалізації принципово нової освітньої політики, специфічною особливістю якої є прагнення сформуванню людини – освічену та вільну, яка відрізняється високою духовністю й багатим внутрішнім світом. Як наслідок, сьогодні докорінно змінюється місія педагогічного працівника. Педагог перестає бути просто джерелом і ретранслятором певної суми знань, його соціально-професійна функція об’єктивно збагачується, розширюється й стає особистісно-утворювальною.

Рівень професіоналізму й громадянськості вчителя визначається системою його професійної та післяпрофесійної підготовки, що має низку серйозних недоліків. Підвищення професійного рівня педагога, розвиток його особистісних якостей можливі тільки на основі їх адекватної оцінки. У нашій країні, на жаль, превалюють традиції суб’єктивізму й адміністративного свавілля при оцінюванні педагогічної праці. У цих умовах існує гостра потреба в розробці науково обґрунтованих діагностичних методик, що дозволяють об’єктивно, глибоко й усебічно вивчати педагогічну діяльність, визначати її якість.

На сучасному етапі науково обґрунтованої діагностики особливо потребує діяльність учителя іноземної мови, оскільки сучасне українське суспільство стає все більш відкритим, наша країна прагне зайняти гідне місце у світовому співтоваристві, усе більша кількість людей і особливо учнів виявляють бажання вивчати іноземні мови. Тим часом школа, як і раніше, не забезпечує своїм учням практичного володіння іноземною мовою.

Вищевикладене й послужило підставою для вибору теми магістерського дослідження: „Діагностика навчальної діяльності викладача англійської мови”.

Науково-методичний апарат магістерської роботи (об’єкт, предмет, мета, завдання дослідження і т. п.) представлено у вступі. З метою економії часу ми не будемо на цьому зупинятися, а перейдемо безпосередньо до характеристики отриманих результатів.

Дослідження показало, що в науковій літературі ґрунтовне висвітлення отримали питання психологічної діагностики. Уже в публікаціях 80-х років ХХ сторіччя вчені визначали предмет психодіагностики, її мету, основні завдання, сфери застосування. Мета сучасної психодіагностики полягає в тому, щоб фіксувати у впорядкованому вигляді відмінності між людьми й групами людей. Її завданням у найзагальнішому вигляді є встановлення індивідуального ступеня виразності психічних властивостей та їх інтраіндивідуальних взаємозв’язків.

В останньому десятилітті значного поширення набула педагогічна діагностика, яка, на думку німецького дослідника К. Інгенкампа, є самостійною дисципліною. Діагностика в школі має на меті одержання інформації, що служить оптимізації педагогічної діяльності. Відповідно до цього розрізняють педагогічну діагностику у вузькому

значенні, предметом якої є планування й контроль навчального процесу та процесу пізнання, і педагогічну діагностику в широкому значенні, що охоплює всі діагностичні завдання в рамках консультування з питань освіти. Педагогічна діагностика останнім часом стає все більш поліфункціональною, включаючи в себе такі функції, як аналітична, власне діагностична, оцінна, корекційна, орієнтаційна та інформаційна.

Інструментарій педагогічного діагностування був створений протягом останніх ста років. У системі освіти останнім часом не спостерігається подальшого розвитку в галузі педагогічної діагностики. І хоча в теорії тестування, методиці тестів, орієнтованих на певний критерій, досягнуто значні успіхи, на шкільній практиці це ніяк не позначилося.

У ході дослідження було встановлено, що до теперішнього часу сфера використання педагогічної діагностики в освіті залишається обмеженою. Вона стосується в основному одного боку процесу навчання, а саме навчання, тобто результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Інша ж сторона – викладання, тобто діяльність учителя залишається поза увагою педагогічної діагностики. Тим часом, не потрібно доводити, що якість освіти залежить у першу чергу від якості викладання, а підвищення рівня викладання неможливо без кваліфікованої діагностичної роботи.

Створення оптимальної системи діагностики навчальної діяльності викладача англійської мови можливе лише на основі глибокого знання суті шкільного предмета „англійська мова”, цілей, завдань і особливостей його викладання.

Мета навчання англійської мови має визначатися соціальним замовленням суспільства. Однак дуже часто він підмінявся потребами того чи іншого наукового

напрямку. Останнім часом співіснують і протиборствують два підходи й два методи навчання англійської мови. Представники граматико-перекладного методу вважають, що іноземну мову треба вивчати із загальноосвітньою метою, яка полягає в розвитку розумових здібностей учнів, у розвитку філологічної освіти шляхом зіставлення мов, ретельного вивчення будови іноземної мови, її граматики, шляхом читання й тлумачення текстів. Представники прямого методу наполягають на так званому практичному володінні мовою: уміння розуміти думки інших людей та висловлювати свої.

Ми вважаємо, що спроби вирішення проблеми мети за альтернативним принципом є абсолютно марними.

Сьогодні необхідно перейти від „навчання мови” до „іншомовної освіти”, метою якої є створення людини як особистості: розвиток її духовних сил, здібностей, підвищення потреб, виховання морально відповідальною й соціально пристосованою людиною. Для здійснення цього змістом освіти повинна стати культура, у нашому випадку – іншомовна культура. Процес іншомовної освіти, що є одним з видів освіти взагалі, включає в себе фактично чотири процеси:

- 1) пізнання, яке націлене на оволодіння культурознавчим змістом іншомовної культури;
- 2) розвиток, який націлений на оволодіння психологічним змістом іншомовної культури;
- 3) виховання, яке націлене на оволодіння педагогічним змістом іншомовної культури;
- 4) учення, яке націлене на оволодіння соціальним змістом іншомовної культури.

Підхід до вивчення іноземної мови як засобу для опанування іншомовної культури висуває нові вимоги до рівня підготовки вчителя англійської мови, форм і методів його діагностики.

Нами підібрано й апробовано методи для діагностування трьох компонентів, що визначають навчальну роботу викладача англійської мови: 1) якість викладання англійської мови; 2) педагогічне спілкування викладача англійської мови; 3) особистісні якості викладача англійської мови.

Якість праці вчителя визначається на основі комплексного вивчення основних видів його професійної діяльності, до числа яких прийнято відносити: підготовку до уроків; навчальну, виховну й дослідницьку діяльність; діяльність, пов'язану з підвищенням кваліфікації та вдосконаленням педагогічної майстерності.

Діагностика підготовки вчителя до уроків і його викладацької роботи може здійснюватися на основі загальнопедагогічних критеріїв, які ми адаптували з урахуванням специфіки викладання англійської мови.

Для діагностики діяльності вчителя англійської мови, пов'язаної з підвищенням кваліфікації та вдосконаленням педагогічної майстерності, нами запропоновано діагностичну тестову карту „Чи вмію я вчитися?“, розроблену І. Радченком. Для отримання більш об'єктивної й достовірної інформації про якість викладання англійської мови важливо враховувати думку учнів. З цією метою ми запропонували опитувальник „Учитель очима“.

Діагностичні методики, які дозволяють оцінювати рівень педагогічного спілкування викладача англійської мови, можна розділити на 3 групи: 1) методики для виявлення стилю педагогічного спілкування; 2) методики для виявлення схильності до конфліктної поведінки; 3) методики для діагностування й формування комунікативних умінь (аналіз проблемних ситуацій і відповідна корекція поведінки).

У процесі дослідження встановлено, що основними особистісними якостями викладача англійської мови, що визначають характер навчальної роботи й потребують діагностування, є: 1) інформаційна культура; 2) здатність розуміти дитячу та юнацьку психологію; 3) відповідальність; 4) спрямованість розуму; 5) творчий потенціал.

Дякую за увагу!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : учеб. для вузов / Ирина Владимировна Арнольд. – 7-е изд. – М. : Флинта: Наука, 2005. – 384 с.
2. Большой толковый словарь русского языка / сост. и гл. ред. Кузнецов С. А. – СПб. : „Норинт”, 1998. – 1536 с.
3. Валеев Г. Х. Методология и методы психолого-педагогических исследований : учеб. пособие [для студентов 3 – 5-х курсов пед. вузов по специальности 031000 – „Педагогика и психология”] / Гали Ханифович Валеев.– Стерлитамак : Стерлитамак. гос. пед. ин-т, 2002.– 134 с.
4. Ваховський Л. Ц. Методологія історико-педагогічного дослідження: постановка проблеми / Л. Ц. Ваховський // Шлях освіти. – 2005. – № 2. – С. 7–11.
5. Ваховський М. Л. Діагностика навчальної діяльності викладача англійської мови : магістер. робота : 8.030502 / Ваховський Максим Леонідович. – Луганськ, 2003. – 110 с. (Рукопис)
6. Вища освіта в Україні : навч. посіб. / В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, М. Ф. Степко та ін. ; за ред. В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. – К. : Знання, 2005. – 327 с.
7. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студ. магістратури / Світлана Сергіївна Вітвицька. – К. : Центр навч. л-ри, 2003. – 316 с.
8. Гильбух Ю. З. Психодиагностика в школе / Ю. З. Гильбух. – М. : Знание, 1989. – 60 с.
9. Довідник здобувача наукового ступеня. – К. : Ред. „Бюл. Вищої атестат. коміс. України”; Вид-во „Толока”, 2004. – 69 с.

10. Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования / Владимир Ильич Загвязинский. – М. : Просвещение, 1982. – 214 с.

11. Загвязинский В. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования : учеб. пособие [для студентов высш. пед. учеб. заведений] / В. И. Загвязинский, Р. Атаханов. – М. : Изд. центр „Академия”, 2001. – 208 с.

12. Закон України „Про вищу освіту” : наук.-практ. коментар / М-во освіти і науки України ; за заг. ред В. Г. Кременя. – К. : ПП „СДМ-Студіо”, 2002. – 323 с.

13. Зміни, що вносяться до переліків та форм документів, що використовуються при атестації наукових та науково-педагогічних працівників // Бюл. Вищої атестац. коміс. України. – 2008. – № 3. – С. 6 – 9.

14. Кинкоф Ш. Microsoft Excel 2000 / Шерри Кинкоф ; пер. с англ. А. Г. Парфёнов. – М. : „Изд-во АСТ” : ООО „Изд-во Астрель”, 2004. – 401, [16] с. – („The complete idiot’s guide”).

15. Клименюк А. В. Методология и методика педагогического исследования. Постановка цели и задач исследования : учеб. пособие / Клименюк А. В., Калита А. А., Бережная Э. П. – К. : Вища шк., 1996. – 230 с.

16. Коган Ю. М. Країнознавство як компонент професійної підготовки вчителів іноземної мови у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Ю. М. Коган. – Луганськ, 2006. – 20 с.

17. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. освіти / Михайло Петрович Кочерган. – К. : Вид. центр „Академія”, 2000. – 368 с. – (Альма-матер).

18. Кочетов А. И. Культура педагогического исследования / А. И. Кочетов. – 2-е изд., испр. и доп. – Минск : Нар. асвета, 1996. – 250 с.

19 Краевский В. В. Общие основы педагогики / Володар Владимирович Краевский. – М. – Волгоград : Перемена, 2002. – 163 с.

20. Мацько Д. С. Формування гуманістичних цінностей майбутніх учителів зарубіжної літератури в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Мацько Дмитро Сергійович. – Луганськ, 2008. – 275 с.

21. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.

22. Наукові періодичні видання України : довідник. – К. : УкрІНТЕІ, 2006. – 380 с.

23. Образцов П. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования : курс лекций / П. И. Образцов. – Орел : Изд-во Орлов. ун-та, 2002 . – 292 с.

24. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – 4-е изд., доп. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.

25. Організація та методика проведення наукових досліджень студентами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : <http://kisilmv.if.ua/study/student-research-work.htm>.

26. Основні вимоги до дисертацій та авторефератів дисертацій // Бюл. Вищої атестац. коміс. України. – 2007. – № 6. – С. 41 – 48.

27. Панченко Л. Ф. Математические методы в психологии : метод указания к лаборатор. практикуму для студентов спец. „Психология” Ин-та последиплом. образ.

Луган. нац. пед. ун-та имени Тараса Шевченко. – Луганск : Альма-матер, 2005. – 60 с.

28. Педагогика : учеб. пособие для студентов пед. учеб. заведений / ред. В. А. Сластёнин. – 3-е изд. – М. : Изд центр „Академия”, 2001. – 268 с.

29. Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань : зб. нормат. док. / упоряд. Ю. І. Цеков. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Ред. „Бюл. Вищої атестац. коміс. України”; Вид-во „Голока”, 2002. – 32 с.

30. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, який наводять у дисертації, і списку опублікованих робіт, який наводять в авторефераті // Бюл. Вищої атестац. коміс. України. – 2009. – № 5. – С. 26 – 30.

31. Приходько М. І. Магістратура як складова частина підготовки науково-педагогічних кадрів / М. І. Приходько // Освіта Донбасу. – 2004. – № 3 – 4. – С. 116 – 119.

32. Рудницька О. П. Основи педагогічних досліджень / О. П. Рудницька, А. Г. Болгарський, Т. Ю. Свистельнікова. – К. : Центр навч. л-ри, 1998. – 169 с.

33. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2001. – 360 с.

34. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня : метод. поради / [авт.-упоряд. Л. А. Пономаренко]. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Ред. „Бюл. Вищої атестац. коміс. України”; Вид-во „Голока”, 2005. – 80 с.

35. Ясинский В. Б. Word 2000. Русская и английская версии : практ. пособие / В. Б. Ясинский. – М. : Лучшие книги, 2000. – 304 с. – („Профессионалы делятся опытом”).

36. Mauermann L. Thesen zur Rolle des Lehrers bei Entwicklung und Einsatz Schulischer Entscheidungsverfahren / L. Mauermann. – Berlin : Garten H.-K. Braunschweig, 1977. – 258 s.

Навчально-методичне видання

ФЕДІЧЕВА Наталія Володимирівна
МАЦЬКО Дмитро Сергійович
ВАХОВСЬКИЙ Максим Леонідович

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАПИСАННЯ
МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
„МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА (АНГЛІЙСЬКА)”**

За редакцією авторів
Коректор – Ніколаєнко І. О.

Здано до склад. 10.02.2010 р. Підп. до друку 10.03.2010 р.
Формат 60X84 1/16. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 6. Наклад 100 прим. Зам. № 36.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. тел./ факс: (0642) 58-03-20.
e-mail: alma-mater@list.ru
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.